

Aktivering av unge sosialhjelpsmottakere:

- sosialarbeidere i Nav om aktivitetsplikt

Universitetet
i Stavanger

Master i sosialfag

Det samfunnsvitenskapelige fakultet

Institutt for sosialfag

Mai 2023

Anna Marielle Makepeace

Veileder: Jan Otto Jacobsen

**MASTERSTUDIUM I SOSIALFAG
MASTERGRADSOPPGAVE**

SEMESTER:

Vår 2023

FORFATTER/MASTERKANDIDAT: Anna Marielle Makepeace

VEILEDER: Førsteamanuensis Jan Otto Jacobsen

TITTEL PÅ MASTEROPPGAVE:

Norsk tittel:

Aktivering av unge sosialhjelpsmottakere: sosialarbeidere i Nav om aktivitetsplikt

EVT. Engelsk tittel:

Activation of young social welfare recipients: Social workers in Nav on mandatory activities

EMNEORD/STIKKORD:

Nav, aktive vilkår, aktivitetsplikt, aktiveringspolitikk, NEET, ungt utenforskap, sosialhjelp, sanksjoner, sosialt arbeid

ANTALL SIDER: 70

Forord

Dette har vært en krevende prosess som til tider følte umulig å gjennomføre. Nå har jeg kommet til veis ende og kan endelig si at jeg har fullført en master i sosialfag. Jeg sitter igjen med en følelse av å ha lært mye om systemet jeg har valgt å utforske, men også mye om meg selv. Dette hadde ikke vært mulig uten hjelp og støtte fra noen fantastiske mennesker.

Jeg vil begynne med å takke informantene som valgte å delta og dele sine erfaringer. Takket være dere har denne masteroppgaven blitt en realitet. Jeg er imponert over hvordan dere håndterer mandatet dere er gitt, som trolig er en krevende rolle å stå i. Jeg vil også rette en særlig takk til min veileder Jan Otto, som har hatt troen på prosjektet hele veien. Du er en kunnskapsrik fyr som har gitt meg gode råd og oppmuntring underveis.

En stor takk til alle venner og familie som har kommet med oppmuntrende ord og støtte underveis, dere vet hvem dere er. Takk til døtrene mine, Eva og Agnes, som har holdt ut med en noe stresset mamma den siste tiden.

Og til sist, takk til Espen. Takk for at du har tatt ansvar på hjemmebane og vært min største støttespiller de siste fem studieårene og særlig de siste månedene.

Bryne, 30.mai 2023

Anna Marielle Makepeace

Sammendrag

Denne studien har hatt som formål å belyse Nav-veilederes erfaringer med og holdninger til aktivitetsplikt overfor unge sosialhjelpsmottakere. Det har blitt gjennomført ustrukturerte kvalitative intervju av fire sosialfaglige veiledere i Nav som har erfaring fra aktiveringsarbeid med unge. Studien har tatt utgangspunkt i en kombinasjon av et fenomenologisk og hermeneutisk vitenskapssyn, hvor en detaljert beskrivelse av informantenes opplevelser har blitt tolket på ulike nivåer.

De fleste av informantene uttrykte en positiv holdning til aktivitetsplikten dersom det ble benyttet på en hensiktsmessig måte, og anså det som et nyttig verktøy i møte med unge i Nav. Alle knyttet aktivitetsplikten til tiltak spesielt rettet mot unge sosialhjelpsmottakere. Deltakelse i tiltak ble aktivt brukt som et virkemiddel for ansvarliggjøring, avklaring og kontaktetablering. Veilederne opplevde at det ga dem mulighet for å være tettere på og raskere avklare behov, ressurser og utfordringer hos den enkelte.

På samme tid ble det belyst tydelige problematiske sider ved aktivitetsplikten og arbeid med unge generelt. Nav-veilederne opplevde det som særlig utfordrende å få kontakt med unge og at de ofte var vanskelige å motivere til aktivitet. Utfordringene ble lite problematisert med hensyn til tiltakenes utforming eller organiseringen i Nav. Det ble snarere forklart med manglende engasjement hos ungdommen, som sosialarbeiderne hadde individuelt ansvar for å motivere og overbevise.

Sanksjonssiden av aktivitetsplikten var sosialarbeiderne mindre positive til. Det varierte hos de ulike kontorene når det gjaldt rom for skjønn i sanksjoneringen; fra automatisk trekk ved manglende oppmøte til rom for individuelle vurderinger. De uttrykte at sanksjoner syntes å ha manglende effekt på de yngste, og kunne i verste fall føre til at de falt ut av systemet. Det synes derimot å en effekt på de mest utsatte – de med barn eller andre sammensatte utfordringer som gjorde dem avhengige av den økonomiske støtten. Til tross for dette ble sanksjoner og advarsler om reduksjon av stønad benyttet, gjerne i tilfeller hvor annen motivasjon ikke syntes å virke.

Til tross for nevnte utfordringer og mulige negative konsekvenser, ble aktivitetsplikten holdt fast ved som en nødvendig del av arbeidet med unge. Et funn som var av særlig interesse her,

var de mer kritiske holdninger som ble uttrykt hos en av informantene som ikke lenger var ansatt i Nav. Det ble forsøkt å belyse mulige årsaker til dette. Den ene forklaringen presentert var knyttet til store variasjoner i tiltakene som ble tilbudt. Den andre forklaringen viste til hvordan en stor del av opplæringen av aktiveringsarbeidere foregår på arbeidsplassen. Nav har trolig et stort potensial for å forme sine ansatte gjennom sosialisering og disiplinering, og dermed påvirke deres holdninger og praksis. Det understrekes et behov for flere undersøkelser med større utvalg for å se nærmere på holdninger og praksis hos de som er ansatt i Nav og de som velger å slutte.

Innholdsfortegnelse

1.0 Introduksjon	3
1.1 Bakgrunn for valg av tema.....	3
1.2 Tidligere forskning	4
1.3 Studiens formål og relevans.....	6
1.4 Problemstilling	6
1.5 Avgrensning	6
1.6 Disposisjon	7
2.0 Teoretisk tilnærming	8
2.1 Aktiveringspolitikk.....	8
2.2.1 Global trend	8
2.2.2 Aktiveringspolitikk i Norge: arbeidslinja.....	9
2.2.3 Kompensasjon - motivasjon	10
2.2.4 Sanksjoner og skjønn	11
2.3 Unge sosialhjelpsmottakere (NEET)	12
2.3.1 Hva kjennetegner målgruppen?.....	12
2.3.2 Aktivitetsplikt for unge mottakere av sosialhjelp	13
2.3.3 Målt effekt av aktivitetsplikten.....	14
2.4 Frontlinjearbeideren	15
2.4.1 Holdninger til aktivitetsplikten	15
2.4.2 Sosialisering og disiplinering	16
2.4.3 Betydning av utdanning	17
2.4.4 Lojalitet og tilpasning	18
3.0 Metode	20
3.1 Vitenskapsteoretisk perspektiv.....	20
3.1.1 Hermeneutikk og fenomenologi	20
3.1.2 Kvalitativ metode - intervju	21
3.2 Datainnsamling.....	22
3.2.1 Utvalg og rekruttering	22
3.2.2 Presentasjon av informantene	23
3.2.3 Gjennomføring av intervju	23
3.3 Analyse.....	24
3.3.1 Tematisk analyse	24
3.3.2 Gjennomføring av analyse.....	25
3.4 Forskningsetikk	27
3.4.1 Samtykke	28
3.4.2 Anonymisering	29
3.4.3 Behandling av personopplysninger	29
3.5 Validitet, reliabilitet og overførbarhet	30

3.5.1 Validitet	30
3.5.2 Reliabilitet	31
3.5.3 Overførbarhet	31
4.0 Presentasjon av funn	33
4.1 Nav-veileders erfaringer med aktivitetsplikt	34
4.1.1 Aktivering gjennom tiltak	34
4.2 Aktive vilkår som virkemiddel	37
4.2.1 Kontaktetablering	37
4.2.2 Avklaring	39
4.2.3 Ansvarliggjøring	41
4.3 Sanksjoner og advarsler	43
4.3.1 Sanksjoner og advarsler basert på skjønn	44
4.3.2 Sanksjoners effekt på motivasjon	45
4.4 Oppsummering av funn	47
5.0 Diskusjon	49
5.1 Holdninger til aktivitetsplikten	49
5.1.1 Hensiktsmessige tiltak	49
5.1.2 Virkemidler i aktiveringsarbeidet	50
5.1.3 Skjønn, ambivalens og sanksjoner	51
5.2 Effekt og konsekvenser	52
5.2.1 Sanksjoner som styringsmidler	53
5.2.2 Individualisering	54
5.3 Sosialisering og disiplinering: læring i Nav-systemet	55
6.0 Konklusjon	57
6.1 Implikasjoner for fremtidig forskning	58
7.0 Referanser	59
Vedlegg	61
Vedlegg 1: Sikt – vurdering av behandling av personvernopplysninger	62
Vedlegg 2: Informasjonsskriv	63
Vedlegg 3: Samtykkeerklæring	65

1.0 Introduksjon

1.1 Bakgrunn for valg av tema

Velferdspolitiske diskurser angående arbeidsledighet er i stor grad preget av hensynet til velferdsstatens bærekraft i fremtiden. Diskusjonene demonstrerer blant annet endringen i demografi; en langsommere befolkningsvekst fører til stadig færre i yrkesaktiv alder. På samme tid får vi en økning i antall eldre i befolkningen med behov for kostbare velferdstjenester (Hagaseth, 2019). Økende arbeidsledighet blant unge blir presentert som særlig urovekkende. Unge som faller utenfor arbeid og utdanning (NEET) i tidlig voksen alder har en økt risiko for varig utenforskap og de negative konsekvenser det måtte medføre for individets helse og velvære (Fyhn et al., 2021)

Det rår frykt for at sjenerøse velferdsgoder kan resultere i mindre motivasjon for deltakelse i arbeidslivet (van der Wel, 2012). I forsøk på sikre en bærekraftig velferdsstat med høyest mulig sysselsetting, er dagens utforming av velferdstjenester i Nav er i stor grad knyttet opp til *aktivitet* (Øverbye, 2013). Brukerne skal aktiviseres gjennom vilkårsstillelse, med mål om å fremme motivasjon og øke den enkeltes muligheter for å kunne delta i arbeidslivet.

Aktiveringspolitikken er et globalt fenomen som er å finne i samtlige OECD-land og i deres tiltak for å bekjempe arbeidsledighet (Haikkola, 2019; Immervoll & Scarpetta, 2012; Martin, 2015; Raffass, 2017).

I Norge knyttes gjerne aktiveringspolitikken til *arbeidslinja*, som betegner målet om færrest mulig på trygd og flest mulig i arbeid. I dag er aktive vilkår, insentiver og sanksjoner velkjente virkemidler for realisering av dette målet, og er knyttet til de fleste ytelsene Nav tilbyr (Stjernø & Øverbye, 2012). De strengeste vilkårene om aktivitet er rettet mot unge mottakere av sosialhjelp, som siden 2017 har blitt pliktet til å delta i aktivitet for å ha krav på ytelser. Sosialtjenestelovens § 20a sier: ««Det skal stilles vilkår om aktivitet for tildeling av økonomisk stønad til personer under 30 år». Økende ledighet og utdanningsfracfall blant unge har ført til en ungdomssatsning i Nav som blant annet har resultert i tiltak rettet særlig mot unge utenfor utdanning eller arbeid. Sosialarbeidere utgjør en stor andel av yrkesutøverne i Nav, og økt fokus på aktivitet har endret kompetansene som kreves av frontlinjearbeiderne (Sadeghi, 2020).

Ungt utenforskap er et sammensatt sosialt problem, både på individ- og samfunnsnivå, som krever treffsikre tjenester (Fyhn et al., 2021). En sosialfaglig tilnærming til arbeidsledighet vil innebære et helhetlig perspektiv med individuell tilpasning av tjenestene, men på samme tid kunnskap om strukturelle betingelser ved arbeidsmarkedet og samfunnet for øvrig som kan lede til marginalisering. Virkemidlene i Nav kan derimot synes å være preget av et individfokus, med mål om ressursøkning og tilpasning av individet til et stadig mer brutalt arbeidsmarked (Øvrelid, 2019, s. 263). Aktive vilkår kan oppleves inngripende og individualiserende, og står dermed i fare for å komme i konflikt med sosialfaglige verdier (Skjefstad, 2013). Ved å se nærmere på hvordan sosialarbeidere opplever og erfarer å arbeide i frontlinjen med unge sosialhjelpsmottakere, kan det bidra til en utvidet forståelse av hvordan det er å ha rollen som iverksetter av dagens aktiveringspolitikk.

1.2 Tidligere forskning

Den strenge aktivitetsplikten overfor unge sosialhjelpsmottakere er relativt ny, men vilkår om aktivitet har blitt benyttet som virkemiddel siden før det ble tilføyd lovverket i 2017 (Lidén & Trætteberg, 2019). Forskning på hvordan sosialarbeidere opplever endringen av arbeidsformer som følge av aktiveringsfokuset i Nav, og da spesielt rettet mot unge, er noe begrenset. Hagelund et al. (2016) viser til hvordan aktiveringsmålsettingen har medført krevende endringer i utøvelsen av det sosiale arbeidet i Nav. På samme tid som frontlinjearbeiderne skal avklare rettigheter og behov, har de ansvar for å aktivere og eventuelt sanksjonere dersom brukerne ikke oppfyller vilkår om aktivitet. Denne dobbeltrollen belyser kontinuerlige spenninger mellom hjelp og kontroll, hvor en skal balansere lojaliteten en har til brukeren og til systemet en representerer (Levin, 2004).

Til tross for at marginaliseringen av unge har ført til mangfoldige satsninger i velferdstjenestene, er ungt utenforskap fortsatt en fremtredende utfordring uten klare løsninger, i Norge så vel som internasjonalt (Frøyland, 2020, s. 172). Ungdom har ofte sammensatte utfordringer som krever en helhetlig tilnærming. Spjelkavik (2020) peker på at sosialfaglig kompetanse bør ha en sentral plass i arbeidsinkluderingen, da inkludering til arbeid fordrer relasjonelle ferdigheter så vel som kunnskap om hvilke strukturer som påvirker individets situasjon.

Velferdsstatens aktiveringsarbeidere forventes å være dedikerte og kompetente i yrkesutøvelsen, men yrkeskonteksten i aktiveringsarbeidet er i lite grad forsket på (Sadeghi, 2020). Aktiveringspolitikken har ført til nye kompetansekrav hos frontlinjearbeiderne. Sadeghi (2020) uttrykker et behov for mer forskning med hensyn til hvordan arbeidsplassen fungerer som arena for sosialisering og utvikling av aktiveringsarbeidere.

Et annet fenomen som blir synlig i aktiveringsstaten er ambivalens, som vil si å ha blandede eller motstridende følelser og holdninger (Olsen, 2022; Øverbye, 2013). Olsen (2022) viser til at ambivalens er til stede hos både profesjonelle og unge i aktiveringsarbeidet. Videre sier hun at ambivalens som ikke håndteres og løses står i fare for å hemme arbeidet med unge med sammensatte utfordringer. Øverbye (2013) beskriver ambivalens som en uunngåelig del av aktiveringen, som fordrer profesjonelle som klarer å forholde seg til dens tilstedeværelse:

«Profesjoner er nødvendige der gode målsettinger er i konflikt, der det er flytende og uklart hva som er den beste løsningen på et problem, og der tillit og mistenksomhet vandrer tilhøpe slik at ingen kan være helt sikre på de andres hensikter, og kanskje heller ikke alltid på sine egne. Den framvoksende aktiveringsstaten gjennomsyres av alt dette» (Øverbye, 2013, s. 121).

Når det gjelder sosialarbeidernes erfaringer som iverksettere av aktiveringspolitikken er forskningen noe sprikende. På den ene siden er det elementer ved de nye arbeidsformene i Nav som kan synes uforenelige med sentrale sosialfaglige verdier og prinsipper. Skjefstad (2013) viser til hvordan Nav-organiseringen fremstår å legge til rette for en byråkratisk praksis, men legger mindre til rette for praksis basert på sosialt arbeidsverdigrunnlag. Til tross for mulige spenninger mellom sosialt arbeid og praksis i Nav, er det forskning som sier at innføring av aktivitetsplikten overfor unge sosialhjelpsmottakere i stor grad erfares positivt av sosialarbeiderne som iverksetter aktiveringspolitikken (Hernæs, 2021; Lidén & Trøttestad, 2019). Øvrelid (2018) viser til lignende tendenser, nemlig at sosialarbeidere er lojale til systemet de representer og anser mestring av betingelsene som en forutsetning for å hjelpe, og som en sentral del i utviklingen av profesjonsidentiteten.

1.3 Studiens formål og relevans

Denne studien har som formål å rette søkelys på erfaringer og holdninger hos sosialfaglige veiledere i Nav i lys av systemet de arbeider innenfor og brukerne de er satt til å hjelpe. Jeg ønsker å undersøke hvordan aktivitetsplikten påvirker arbeidet med ungt utenforskap.

Forskningen på aktiveringspolitikken kan ha fordel av å presentere sosialarbeidernes perspektiv, da det er de som iverksetter politikken i praksis. Det er frontlinjearbeiderne som er i kontakt med ungdommene og blir kjent med deres utfordringer. Jeg ønsker å utforske om de opplever noe misforhold mellom sosialt arbeid og den praksis som forventes av dem i Nav.

Oppgaven knytter seg spesifikt til veiledere i Nav med sosialfaglig utdanningsbakgrunn. Den vil allikevel være av relevans for andre profesjoner i Nav-systemet. På samme tid er den relevant for sosialarbeidere som jobber innenfor andre velferdssystemer; flere med sosialfaglig bakgrunn arbeider med mennesker som er i kontakt med Nav, noe som kan føre til samarbeid med etaten. Målet er at studien kan bidra til å belyse hvordan aktivitetsplikten påvirker arbeidet med unge, hvordan det er å være sosialarbeider i Navs frontlinje og om mulig sette søkelys på hvilke fenomener som kan ha fordel av videre forskning.

1.4 Problemstilling

På bakgrunn av det presenterte temaet har jeg utarbeidet følgende problemstilling:

Hvilke holdninger har sosialfaglige veiledere i Nav til aktivitetsplikt, og hvordan erfarer de å stille vilkår om aktivitet overfor unge sosialhjelpsmottakere?

1.5 Avgrensning

Oppgavens problemstilling er forholdsvis vid og kan besvares med grunnlag i mange ulike teorier. På bakgrunn av studiens størrelse og tiden som var til disposisjon har det vært nødvendig å avgrense noe. Avgrensninger har blitt gjort med utgangspunkt i informanternes fokus i intervjuene.

Valg av teorier som blir presentert er gjort med hensyn til funn som ble gjort i analysen og oppgavens overordnede tema. Det ble ansett som nødvendig å inkludere en kort redegjørelse

av systemet og bakgrunnen for dagens aktiveringspolitikk samt lovverket som er gjeldende for vilkårsstillelse. Dernest ble det inkludert teorier som informantenes erfaringer og holdninger kunne drøftes utfra, deriblant teorier om sosialisering og disiplinering, sanksjoner og skjønn samt ambivalens og lojalitet.

1.6 Disposisjon

Dette første kapitlet har fungert som en introduksjon og tegner rammene for oppgaven. Kapittel 2 vil ta for seg teori som er relevant for besvarelse av problemstillingen og drøfting av funn. Her vil første del omfatte en kort redegjørelse av systemet og rammene for aktivitetsplikten overfor unge sosialhjelpsmottakere. I kapittel 3 vil det redegjøres for vitenskapsteoretisk tilnærming, metodiske valg samt en gjennomgang av forskningsprosessen. Det vil også gjøres rede for etiske overveielser og valg som har blitt tatt underveis. I neste del, kapittel 4, vil analysen av datamaterialet presenteres. Dette gjøres separat fra drøfting av funn, som vil utgjøre kapittel 5. Avslutningsvis vil jeg komme med en oppsummering og konklusjon basert på studien som helhet, samt presentere implikasjoner for fremtidig forskning.

2.0 Teoretisk tilnærming

I denne delen skal jeg presentere teorien som senere skal benyttes i drøfting av funn fra analysen. Det første kapitlet vil ta for seg om teorien bak og historien til aktiveringspolitikken. Hvor i Nav-systemet er det vi befinner oss når vi snakker om aktivering av unge? Hva er bakgrunnen for dagens fokus på aktivitet i velferdssystemet? Deretter skal jeg sette søkelys på målgruppen; unge sosialhjelpsmottakere. Jeg skal redegjøre for *NEET*-begrepet samt hvilke vurderinger og lovverk som ligger til grunn når det stilles vilkår om aktivitet overfor unge. Avslutningsvis skal jeg se på sosialarbeideren i Nav. Hvordan forholder de seg til systemet de arbeider innenfor, og hva sier tidligere forskning om sosialarbeidernes holdninger til aktivitetsplikten? Jeg vil blant annet inkludere Lægreid og Olsen (1978) sin teori om *sosialisering* og *disiplinering*. Den skal benyttes senere i forsøk på å belyse en mulig forklaring på sosialarbeidernes holdninger til bruken av aktive vilkår.

2.1 Aktiveringspolitikk

Målet om høy sysselsetting har blitt en grunnleggende del av velferdspolitikken. Det blir ansett som nødvendig for samfunnets verdiskaping, da manglende arbeidskraft kan ha negative følger for utformingen av og kvaliteten på velferdsordningene. Tiltak for å øke sysselsettingen blir kombinert med et sikkerhetsnett for de som faller utenfor arbeidslivet. Dette belyser hvordan velferdspolitikken og arbeidsmarkedspolitikken henger sammen (Hagaseth, 2019). For å forstå bakgrunnen for dagens fokus på aktivering, må vi først rette blikket utenfor egne landegrenser.

2.2.1 Global trend

Aktiveringspolitikk og aktive vilkår er ikke et norsk fenomen. Konseptet er i dag kjernen for arbeidsinkluderingen i de fleste OECD-land, og må derfor ses som resultat av en internasjonal satsning med mål om å bekjempe høy arbeidsledighet (Haikkola, 2019; Immervoll & Scarpetta, 2012; Martin, 2015; Raffass, 2017). OECD oppgir at målet med aktiveringspolitikken er å sikre at flere får tilgang arbeidsmarkedet og samtidig tilgang til «gode» jobber. Det presenteres tre sentrale faktorer ved aktivering (OECD, 2023):

- Øke motivasjon og insentiver for å søke jobb

- Forberede til deltakelse i arbeidsmarkedet og bistå i å finne passende jobb
- Utvide muligheter for økt sysselsetting

Siden 1990-tallet har aktiveringspolitikken medført en rekke virkemidler med mål om å aktivere arbeidsledige og stønadsmottakere i overgangen til arbeid. Immervoll og Scarpetta (2012) peker på at det er store variasjoner i utformingen av strategiene i de ulike OECD-landene, som følge av rådende forhold ved arbeidsmarkedet samt hvilken kapasitet det finnes i det offentlige velferdsapparatet. Det er allikevel noen sentrale fellesnevner for utforming av politikken knyttet til arbeidsinkluderingen; strengere vilkår knyttet til mottak av stønader samt et økt fokus på effektivisering av arbeidsmarkedstiltak (Immervoll & Scarpetta, 2012, s. 1). Strategiene har som formål å gjøre det mer attraktivt å være i jobb enn å leve av «passiv» stønad (Martin, 2015).

2.2.2 Aktiveringspolitikk i Norge: arbeidslinja

I Norge knytter vi gjerne fokus på aktivering til den velkjente *arbeidslinja*, først omtalt i Velferdsmeldingen (St.meld. nr. 35 (1994-95)), hvor begrepet forklares slik:

Arbeidslinja betyr at virkemidler og velferdsordninger – enkeltvis og samlet – utformes, dimensjoneres og tilrettelegges slik at de støtter opp under målet om arbeid til alle (s.89).

Prinsippet om arbeidslinja innebærer at velferdsordningene utformes på en måte som bidrar til høyest mulig sysselsetting (Stjernø & Øverbye, 2012). Dette kan ses som en gode for både individ og samfunn; med økt sysselsetting kan man sikre verdiskapingen i samfunnet på samme tid som den enkelte kan oppleve økonomisk selvstendighet og sosial tilhørighet. Det blir en balanse mellom det å forhindre fattigdom for de som står utenfor arbeidslivet og det å sørge for at det skal lønne seg å velge arbeid fremfor trygdeytelser (Hagaseth, 2019; Stjernø & Øverbye, 2012).

Siden innføringen av arbeidslinja har det vært en økende tendens til bruk av ulike strategier, i forsøk på å realisere arbeidslinjas målsetting. *Aktive vilkår* er det fremste virkemiddelet, og er i dag knyttet til de fleste stønadene fra Nav (Stjernø & Øverbye, 2012). Dette innebærer at stønadsmottakere på ulike måter «styres» til å handle slik forvaltningen ønsker. Det brukes i stor grad *insentiver*, som skiller seg fra konkrete forbud og påbud. Gjennom insentivstyring kan individet motiveres til ønsket atferd, ved at en får belønning ved oppfylging av plikter og

straff i form av sanksjoner om man ikke møter kravene som stilles (Øverbye, 2013, s. 108-109).

Tanken er at obligatorisk deltagelse i ulike aktiviteter vil kunne øke sjansen for overgang til arbeid, samtidig som kravene kan føre til at færre ønsker å motta ytelse. En av begrunnelsene for aktivitetskravet er at om deltakelsen hadde vært frivillig, ville en del stønadsmottakere velge å ikke delta, til tross for at de kunne hatt utbytte av aktiveringstiltak (Terum et al., 2017, s. 149).

Noe som blir tydelig i dagens utforming av velferdsgoder, er den tydelige koblingen mellom individets rettigheter og plikter; for å ha rett på økonomiske ytelse er man nødt til å oppfylle bestemte vilkår. Kildal (2012) betegner dette fenomenet som en resiprositetsnorm, som har fått en fremtredende rolle i moderne velferdsstater. Det blir i større grad knyttet betingelser til individuelle rettigheter, hvor man må gjøre noe «til gjengjeld» for den økonomiske hjelpen en mottar (Kildal, 2012, s. 181-182).

Ideen om arbeidslinja har høstet noe kritikk siden den ble introdusert på 90-tallet. Kritikken har ikke omhandlet ideen om arbeid til alle, men snarere mulige uheldige konsekvenser for de arbeidsledige som i større grad blir ansvarliggjort for egen situasjon. Arbeidsledighet blir i større grad individualisert. Dette ses i virkemidlene som benyttes, som forsøker å tilpasse individer til et stadig mer brutalt arbeidsmarked (Øvrelid, 2019). En ser et tydelig skifte i fokus; tidligere hadde velferdssystemet en funksjon som sikkerhetsnett, med ansvar for å verne individer mot ekskluderende krefter i arbeidsmarkedet. I dag er styringsmulighetene overfor arbeidsmarkedet begrenset, samtidig som en ser stadig økte krav til kompetanse, omstillingsevne og utdanning hos arbeidstakere. De yrkene som er tilgjengelige for de med manglende utdanning er ofte lavtlønte og preget av mer krevende arbeidsforhold. Øvrelid problematiserer dette slik: «Velferdsstaten skal legge til rette for full sysselsetting på premisser den etter hvert har svært liten innflytelse på ettersom markedsmakten har økt på bekostning av statens/politikkens styringsmuligheter» (Øvrelid, 2019, s. 264).

2.2.3 Kompensasjon- motivasjon

Velferdsstaten har en kompensatorisk funksjon som skal sikre livsgrunnlaget til de som av ulike grunner faller utenfor arbeidslivet. Noen sentrale spørsmål i utformingen av velferdsgodene er størrelsen på utbetalingene og hvilke tildelingskriterier som skal gjelde for

de ulike stønadsformene. Denne diskusjonen belyser et fenomen kalt *attraksjonsmodellen*: at stønadene ikke må være så lukrative at ordinært arbeid ikke lønner seg (Øvrelid, 2019, s. 270). Den kompensatoriske funksjonen til velferdsstaten kan da bli sett på som en trussel mot arbeidslinja og til hinder for arbeidsmotivasjonen.

van der Wel (2012) er en av de som har undersøkt sammenhengen mellom motivasjon og sjenerøse velferdsordninger. Han viser til at Norge har høy grad av tillit, høy sysselsetting, høy produktivitet samt høyere grad av arbeidsmotivasjon sammenlignet med mindre sjenerøse velferdsstater. Han tilbakeviser frykten for at sjenerøse goder fører til svekket motivasjon, og argumenterer for at omfattende velferdsordninger er «...mer som sosiale investeringer i befolkningen enn som rene utgifter og «farlige» disinsentiver» (van der Wel, 2012, s. 72).

2.2.4 Sanksjoner og skjønn

Dersom stønadsmottakere ikke imøtekommer vilkår og aktivitetskrav som stilles, er det mulig for ansatte i Nav å ta i bruk «negative» insentiver i form av sanksjoner. Bruken av og eventuelle konsekvenser ved vilkår og sanksjoner har ifølge Hagelund et al. (2016) blitt viet lite oppmerksomhet på politisk plan. Det er fravær av detaljerte føringer for praktisk anvendelse av virkemidlene. Dette medfører store lokale variasjoner, samt «at rommet for skjønn – samt hvem som praktiserer det – kan variere (Hagelund et al., 2016, s. 26).

Hagelund et al. (2016) har laget en oversikt over rettigheter, vilkår og sanksjoner som hører med de ulike ytelsen. I tabellen under vises en oversikt over hovedregler for tildeling av sosialhjelp, som er særlig aktuelt for unge utenfor arbeid.

Ytelse	Rettighet	Vilkår	Sanksjon
Økonomisk sosialhjelp	Skjønsmessig ytelse til dem som ikke kan sørge for sitt livsopphold gjennom inntekter fra arbeid eller andre rettigheter.	Det skal stilles vilkår om aktivitet for tildeling av økonomisk stønad med mindre tungtveiende grunner taler mot det. Det kan settes andre vilkår.	Det kan fattes vedtak om at stønaden reduseres, forutsatt at det i vedtaket er informert om muligheten for slik reduksjon.

Tabell 2.1 Hovedregler om vilkår og sanksjoner for tildeling av sosialhjelp (Hagelund et al., 2016, s. 29)

Sanksjonsregime inneholder også et advarselssystem, som gir mulighet for å varsle at sanksjoner vil bli brukt dersom en ikke oppfyller fastsatte vilkår. Dette har en viktig funksjon, ved at det gir mulighet for å oppklare eventuelle feil og misforståelser og dermed bidra til økt rettsikkerhet for brukeren (Hagelund et al., 2016, s. 37). Det vil også si at det gir mulighet til å unngå sanksjonsbruk. Hagelund et. al. (2016) peker på at det er store forskjeller i hvordan frontlinjearbeideren benytter advarsler som virkemidler, likt som med sanksjoner for øvrig. Det er med andre ord et betydelig rom for skjønn, både med tanke på typen varsler som gis og hvordan.

Det er i stor grad den individuelle veileder i Nav som avgjør hvordan en skal tolke eventuelle brudd på vilkår og som dermed praktiserer medfølgende sanksjoner. Terum et al. (2017) viser til at frontlinjearbeiderne har en bred tilnærming til sanksjoner, som tar hensyn til individuelle livssituasjoner. De er med andre ord opptatt av at brukeren har forutsetninger til å oppfylle vilkårene som stilles, og tar individuelle hensyn når sanksjonsbruk og advarsler vurderes. Men også her er det variasjoner lokalt, da det vises at enkelte kommuner har automatiske sanksjonssystem knyttet til enkelte av ytelsene, der deltakelse i tiltak er en forutsetning for å motta stønad (Hagelund et al., 2016). Eksempler på dette kan være at det stilles krav om deltakelse i tiltak overfor unge sosialhjelpsmottakere.

2.3 Unge sosialhjelpsmottakere (NEET)

2.3.1 Hva kjennetegner målgruppen?

Begrepet NEET (fra engelsk «young people who are Not in Employment, Education or Training») er en betegnelse på unge, i hovedsak mellom 15-29 år, som står utenfor arbeid, utdanning og opplæring (OECD, 2017). En NORCE-rapport fra 2021 viser til at Norge har relativt lav andel unge innen NEET-gruppen sammenlignet med andre land, en plass mellom 6-7%. Til tross for dette trekkes det frem at norske NEETS er mer sårbare enn ellers i Europa, da det rapporteres at flere har psykiske helseutfordringer. På samme tid er utdanning særlig viktig for å få innpass i det norske arbeidsmarkedet, og det vises til at norske NEETs har lavere utdanning sammenlignet med andre land (Fyhn et al., 2021). Dette fører til en svekkelse av arbeidsmarkedstilknytning samt lavere lønn til de som kommer seg i jobb.

Fyhn et al. (2021) peker på at ungt utenforskap er et problem både på individ- og samfunnsnivå, som krever treffsikre og helhetlige tjenester. Utvikling av disse har vært

utfordrende, da man ikke vet nok om hva som gjør at barn og unge faller utenfor (Fyhn et al., 2021, s. 10). Det uttrykkes et behov for å engasjere de inaktive ungdommene for å redusere andelen unge som står utenfor i Norge. Det vises til at 7 av 10 norske NEETs er *passive* eller *inaktive*, og ikke er involvert i noen form for aktivitet for å finne jobb eller ta utdanning. Til sammenligning ligger andelen på cirka 5 av 10 i andre OECD-land (Fyhn et al., 2021, s. 17).

Unge mennesker har de senere årene vært en prioritert gruppe hos Nav. Satsningen på ungdom skal blant annet bidra til at flere unge kommer over i aktivitet, arbeid eller utdanning gjennom å motivere til jobbsøking og forhindre passivitet (nav.no). Hagaseth (2019) peker på viktigheten av tidlig innsats: unge mennesker har et langt liv foran seg og tilknytning til arbeidslivet er en viktig faktor for å forhindre utenforskap. Dette fremkommer også i OECD sin beskrivelse av NEET kategorien (OECD, 2018).

2.3.2 Aktivitetsplikt for unge mottakere av sosialhjelp

Aktivitetsplikten for unge ble tilføyd lovverket i 2017. Før dette har det vært opp til den enkelte kommune om det skulle stilles vilkår om aktivitet. Lovendringen har medført at alle kommunene skal benytte aktivitetsplikt for unge under 30 år, men hvordan dette organiseres og løses varierer i stor grad (Lidén & Trætteberg, 2019).

Rettsgrunnlaget for aktivitetsplikt finner man i Lov om sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen (Sosialtjenesteloven) § 20a, som sier at det *skal* stilles vilkår om aktivitet ved tildeling av økonomisk stønad til personer under 30 år. Siste setning i første ledd inneholder en unntaksbestemmelse, som sier at det ikke skal stilles vilkår om aktivitet dersom «tungtveiende grunner taler mot det». Videre sies det at ved eventuelle brudd på vilkår kan benyttes sanksjoner i form av stønadsreduksjon.

I rundskrivet til loven presiseres bakgrunn for pliktet vilkårsstillelse overfor unge. Det legges stor vekt på hjelp til selvhjelp. Formålet er å hjelpe de unge med å komme seg ut av en *passiv tilværelse* ved å øke muligheter for overgang til arbeid, utdanning eller annen form for selvforsørgelse. Det presiseres videre at tidlig innsats er særlig viktig i arbeid med unge. Den nye loven pålegger også kommunene å tilby passende aktivitet til et bredt spekter av brukere, da unntaksbestemmelsen kun skal benyttes for de med «store og sammensatte problemer som hindrer deltakelse i aktivitet».

Sosialtjenesteloven § 20a gir noe rom for skjønnsvurderinger. Den gir ikke konkrete føringer for hva aktivitetsplikten skal omfatte, bare hva som er formålet med å stille vilkår om aktivitet og en presisjon av at det skal være «hensiktsmessig». Den enkelte kommune har dermed stort handlingsrom i utformingen av tiltak og aktivitet for unge arbeidsledige. Det er også rom for noen individuelle skjønnsvurderinger, hvor det kan gjøres unntak og tilpasning basert på den enkeltes utfordringer og livssituasjon.

2.3.3 Målt effekt av aktivitetsplikten

I forsøk på å se om aktivitetsplikten har ført til at flere unge har blitt selvforsørgende er det utarbeidet en todelt rapport på oppdrag fra Nav. Den første delen av rapporten består av en kvalitativ del som baserer seg på intervju av ansatte i Nav og unge brukere. Den andre delen er en kvantitativ evaluering av effekten på innføring av vilkår om aktivitet overfor unge sosialhjelpsmottakere.

Resultatene fra den kvantitative evalueringen viser at lovendringen ikke har hatt noen synlige effekter på ungdommens overgang til arbeid eller utdanning (Hernæs, 2021). De peker på en mulig årsak til dette; kommunene har lenge før lovendring benyttet muligheten de hadde til å stille vilkår om aktivitet. Det argumenteres for at ungdommene som før innføringen av aktivitetsplikten ikke ble pålagt aktivitet, muligens har sammensatte utfordringer og står langt unna arbeidslivet (Hernæs, 2021, s. 34). Det vil si at de som ble ansett som hensiktsmessige å aktivere, antakelig ble pliktet til aktivitet før lovendringen trådte i kraft i 2017. På samme tid pekes det i rapporten på en utstrakt bruk av unntaksbestemmelsen i § 20a om «tungtveiende grunner».

Til tross for tilsynelatende manglende effekter, trekkes aktivitetsplikten frem som et nyttig hjelpemiddel for sosialfaglig arbeid. Samtidig som det stiller krav til brukerne, medfører lovendringen en plikt for kommunene, som har ansvar for å tilby formålstjenlige aktiviteter (Hernæs, 2021, s. 36).

Haikkola (2019) viser til motstridende tendenser ved aktivitetsplikten. På den ene siden ses et fokus på hjelp til selvhjelp og ansvarliggjøring av individene som skal bidra til selvstendigjøring og selvforsørgelse. På den andre siden finner man autoritære og paternalistiske praksiser, hvor det i stor grad er fokus på kontrollering av det frontlinjearbeidere opplever som inaktivitet hos individet. Hun viser til at det er sistnevnte

som ble mest vektlagt i hennes studier av aktivering av unge, nemlig kontroll av brukernes tidsbruk og atferd. Ungdommenes tid utenfor organisert aktivitet i regi av velferdsapparatet ble regnet som inaktivitet, og denne inaktiviteten måtte styres ved å aktivere ungdommen gjennom ulike tiltak og tjenester (Haikkola, 2019, s. 343-344).

2.4 Frontlinjearbeideren

2.4.1 Holdninger til aktivitetsplikten

En faktor som kan være hensiktsmessig å se nærmere på er sosialarbeideres holdninger til aktivitetsplikten, og om det finnes noen skille mellom sosialarbeidere og ansatte i Nav med annen utdanningsbakgrunn. Terum et al. (2017) viser til at sosialarbeidere ikke skiller seg merkbart fra sine kollegaer når det gjelder syn på aktivitetsplikt og medfølgende vilkår og sanksjoner: «Det er små forskjeller mellom sosialarbeidere og andre i tilnærings- og resonneringsmåte og ingen forskjell i tilbøyelighet til å sanksjonere» (Terum et al., 2017, s. 162). Aktive vilkår og sanksjoner betegnes av sosialarbeidere som en sentral og nødvendig del av inkluderingsarbeidet: det gir rom for tettere oppfølging hvor en har bedre mulighet for å bli kjent med brukeren og dermed forutsetninger for å kartlegge ressurser og muligheter.

Terum et al. (2017) kommer med mulige forklaringer til hvorfor sosialarbeidere ikke skiller seg fra sine kollegaer. De peker blant annet på muligheten for at det foregår en *institusjonell læring*, hvor Nav bidrar til å utvikle like holdninger og arbeidsmåter (Terum et al., 2017, s. 162). Dette er i samsvar med teorier om sosialisering og læring i forvaltningen som skal presenteres senere (Lægneid & Olsen, 1978; Sadeghi, 2020).

Lidén og Trætteberg (2019) har i oppdrag fra Nav utarbeidet en rapport med formål å undersøke aktivitetsplikt for unge mottakere av sosialhjelp. En av momentene de tar for seg er Nav-veiledernes holdninger til aktivitetsplikten overfor unge sosialhjelpsmottakere.

Rapporten viser til at ansatte i Nav i hovedsak er positive til aktivitetsplikten, som har gitt dem nye verktøy i ungdomssatsningen. En av forklaringene som knyttes til de positive holdningene er Nav-veiledernes opplevelse av manglende struktur før aktivitetsplikten ble innført. De uttrykker at aktivitetsplikten har gitt rom for tilpassede tiltak for å få unge fortest mulig ut i arbeid, og at det bidrar til å hindre langvarig passivitet (Lidén & Trætteberg, 2019, s. 26). De understreker at aktivitetsplikten er utformet ulikt i de forskjellige kommunene.

Dermed kan det være ulike grunner til at de ansattes positive holdninger.

Nav-ansatte i rapporten omtaler aktivitetsplikten som et nyttig virkemiddel for utøvelse av godt sosialt arbeid (Lidén & Trætteberg, 2019, s. 99). Det har bidratt til en strukturering av arbeidet og videre resultert i støtte, tiltak og ordninger for flere. Det har på samme tid gitt rom for tettere oppfølging av brukerne med bedre oversikt over brukernes behov. Aktivitetsplikten har også ført til en satsning på tiltak rettet mot unge, med muligheter for de ansatte å benytte nye verktøy i møte med brukere som har sammensatte utfordringer. Lidén og Trætteberg (2019) diskuterer en annen mulig årsak til den positive holdningen; det kan være et resultat av en endring i yrkesrolle som ikke lengre bare er rolle som hjelper, men også som portvokter. Dette innebærer en endring i maktforholdet, hvor de ansatte har fått større muligheter for å styre brukernes atferd (Lidén & Trætteberg, 2019, s. 99).

2.4.2 Sosialisering og disiplinering

Lægreid og Olsen (1978) har undersøkt forvaltningsansatte i ulike departement i Norge. En av tingene de studerte var hvilken rolle *sosial biografi* hadde for rekrutteringen av forvaltningsansatte og hvilke følger det hadde for deres tanke- og handlingsmønster, det vil si holdninger og atferd. Med sosial biografi menes den enkeltes sosiale bakgrunn, utdanning, profesjon og erfaring. De peker på at betydningen av sosial biografi må ses i lys av det de betegner som sosialiserings-, disiplinering- og kontrollpotensiale innad i departementene.

Ved å vise til trekk ved forvaltningsstrukturene, hevder Lægreid og Olsen (1978) at norske departement har et omfattende sosialiserings- og disiplineringspotensiale. Det vises til at forvaltningen er preget av lang tjenestetid blant ansatte samt hyppige og trinnvise forfremmelser med mulighet for å nå ledende stillinger. Dette kombineres med få nyansettelser, med relativt hyppig utskiftning blant nyansatt personale (Lægreid & Olsen, 1978, s. 122).

Det understrekes at sosialiseringspotensiale av nyansatte er størst når inntak skjer gradvis og antallet nye er begrenset i forhold til de som har vært ansatt over lengre tid. Med unntak av Miljødepartementet, som hadde 44% nyansatte, var den generelle andelen nykommere på 17% (Lægreid & Olsen, 1978, s. 121). Dette vil si at departementene i hovedsak består av ansatte som har gjennomgått en lang sosialiseringsprosess. Det pekes blant annet på lite rekruttering utenfra, da ledende stillinger blir gitt til de som allerede er ansatt i forvaltningen.

På samme tid blir eventuelle nyansatte rekruttert til stillinger «i bunnen av stillingspyramiden» (Lægheid & Olsen, 1978, s. 261).

Det store potensiale for sosialisering og disiplinering som synes å være til stede i forvaltningen, reduserer dermed mulighetene for at sosial biografi skal ha noen avgjørende effekt på forvaltningsansattes holdninger og handlinger. Forvaltningen har dermed et stort potensial for å påvirke og forme de ansatte. Det som gjerne ses på som konvensjonelle byråkratiske kontrollformer synes å ha mindre betydning enn sosialisering og belønning. Dermed kan hyppig utskiftning av nyansatt personale føre til det Lægheid og Olsen (1978) omtaler som en «renselsesprosess»: De som ikke passer inn har større sannsynlighet for å slutte (s.130).

2.4.3 Betydning av utdanning

I denne delen skal vi se litt nærmere på betydningen utdanning har for utøvelse av aktiveringsarbeid. Er det utdanning eller arbeidsplass som har størst betydning for opplæring og sosialisering av Nav-ansatte?

Sadeghi (2020) har i sin avhandling undersøkt sosialarbeidere i Nav og deres opplevde kompetanse og dedikasjon. Hun forsøker å kartlegge om det er utdanning eller arbeidsplass som har størst betydning for kvalifisering og sosialisering av Nav-medarbeidere. Hun peker på hvordan forskning på aktiveringsarbeid er mangelfull med hensyn til faktorer ved arbeidsplassen, som trolig spiller en stor rolle for utvikling av holdninger, synspunkter og ferdigheter hos de ansatte (Sadeghi, 2020, s. 12).

Sadeghis (2020) funn tilsier at sosialarbeidere ikke skiller seg nevneverdig fra andre ansatte i Nav når det gjelder opplevd kompetanse og dedikasjon i eget arbeid. Det synes snarere å være faktorer ved arbeidsplassen som har størst betydning. «I sum indikerer denne avhandlingen at fossilisering av faglig kompetente aktiveringsmedarbeidere i liten grad er et spørsmål om utdanningsbakgrunnen til medarbeidere, men snarere hvordan det kan legges til rette for læring og sosialisering gjennom arbeidsplassen» (Sadeghi, 2020, s. VI).

Funnene i Sadehis (2020) avhandling kan knyttes til Lægheid og Olsens (1978) tidligere nevnte begrep; sosialiseringspotensiale. Hennes funn samsvarer med ideen om at

arbeidsplassen, i dette tilfelle Nav, har store muligheter for å forme sine medarbeidere, uavhengig av utdanning eller sosial bakgrunn.

2.4.4 Lojalitet og tilpasning

En av fenomenene som kan være relevant å se på er hvordan sosialarbeiderne opplever å arbeide i Nav-systemet, da det kan diskuteres om noen av målsettingene og arbeidsformene kan fremstå som uforenelige med sosialt arbeids sentrale mål, prinsipper og verdier (Skjefstad, 2013).

Øvrelid (2018) henviser til forskning som sier at sosialarbeidere opplever Nav-reformen, og de nye arbeidsformer dette har medført, i strid med sosialfaglige verdier. Praksis i Nav kan oppleves som en trussel mot profesjonen. I et forsøk på å undersøke dette nærmere har han gjennom intervju og observasjon av sosialfaglige veiledere i Nav undersøkt om systemet slik det er i dag - preget av standardisering, rapportering og målstyring - oppleves som en trussel mot den sosialfaglige profesjonsidentiteten.

På bakgrunn av undersøkelsen beskriver Øvrelid (2018) den sosialfaglige profesjonsidentiteten som sterkt preget av systembetingelsene. Lojalitet og tilpasning til eksisterende arbeidsformer fremstilles som eneste måten å kunne hjelpe brukere og synes å være veien til profesjonsidentitet, snarere enn en trussel mot den (Øvrelid, 2018, s. 116).

2.4.5 Ambivalens

En viktig del av praksis i aktiveringsarbeidet er kommunikasjon med brukeren, blant annet for å øke motivasjon hos den enkelte. Øverbye (2013) påpeker at denne kommunikasjonen ikke er fri, da den har som mål å fremme bestemte valg og handlinger (s.111). Han beskriver det som en gråson mellom «kommunikativ handling» og «kommunikativ paternalisme». Med kommunikativ handling menes at begge partene forsøker å overbevise hverandre hva som er best. Kommunikativ paternalisme betegnes som kommunikasjon hvor den ene parten styrer samtalen i ønsket retning og til et bestemt utfall. Øverbye (2013) mener et godt resultat avhenger av at brukeren «eier den kommunikative prosessen». På samme tid kan kommunikativ styring ha fordel av det han betegner som vennlig listighet, hvor «styring utføres på en slik måte at mottakeren ikke oppfatter styringen som styring, men som noe vedkommende selv har funnet fram til» (Øverbye, 2013, s. 111). Han understreker videre at

om denne styringsformen skal regnes som etisk forsvarlig, fordrer det at den vennlige listigheten faktisk er vennlig, det vil si drevet av riktige motiver.

Øverbye (2013) setter søkelys på tvetydigheten ved aktivering. Både arbeid og trygd er tvetydige goder, da det finnes fordeler og ulemper ved begge. Dette kan blant annet føre til ambivalens hos frontlinjearbeideren, som er pålagt å fremme aktivering også overfor mennesker som med god grunn er tilbakeholdne. Dette kan resultere i en spenning mellom frontlinjearbeiderens lojalitet til bruker og lojalitet til systemet den representerer (Øverbye, 2013, s. 112).

Tvetydigheten kan føre til ambivalens både hos bruker og frontlinjearbeider samt i relasjonen mellom de to. Ambivalente relasjoner kan medføre at motstridende følelser og holdninger er til stede på samme tid. «Relasjonen representerer en tvetydig blanding av tillit og mistenksomhet», da den vil være preget av de underliggende målene for samarbeidet (Øverbye, 2013, s. 112). Øverbye (2013) påpeker at ambivalens er en uunngåelig del av aktiveringsarbeidet, som krever profesjonelle med et reflektert forhold til egen tvil og ambivalens.

3.0 Metode

3.1 Vitenskapsteoretisk perspektiv

3.1.1 Hermeneutikk og fenomenologi

I denne studien forsøker jeg å få en dypere forståelse for veiledernes personlige erfaringer og meninger gjennom deres delte opplevelser fra praksis. Ønske var å få frem en detaljert beskrivelse av informantenes opplevelser med minst mulig påvirkning fra meg som forsker. På samme tid var det ønskelig å tolke funnene på ulike nivåer og samtidig forsøke å forklare funnene med hensyn til relevant teori. Med dette til grunn vil studien ta utgangspunkt i en kombinasjon av et *fenomenologisk* og *hermeneutisk* vitenskapssyn.

Fenomenologien søker å finne den underliggende meningen og essensen i enkeltpersoners erfaringer (Postholm, 2010; Thagaard, 2018; Thomassen, 2006). Dette krever at forskeren viser åpenhet for deltakernes opplevelser. Sentralt for fenomenologisk forskning er at man forstår fenomener på grunnlag av individenes oppfatning av egen realitet. Beskrivelser skal omfatte informantenes individuelle erfaring av omverdenen (Thagaard, 2018, s. 36).

Den tradisjonelle strukturen i en fenomenologisk beskrivelse innebærer å sette alle antakelser, forventninger og forforståelse til side, men det har i senere tid blitt erkjent at beskrivelser må anses som forskerens fortolkning av fenomenet (Thomassen, 2006, s. 171). I og med at jeg som forsker inngår i et direkte samspill med det som studeres og gjør valg basert på min kunnskap og erfaring, vil studien følgelig avhenge av min forforståelse. Dette blir særlig synlig når jeg skal i gang med fortolkning av datamaterialet, og det er her den hermeneutiske tilnærmingen kommer til uttrykk.

Hermeneutikken er en teori som legger vekt på meningsinnholdet og det å fortolke fenomener på flere nivåer (Thagaard, 2018, s. 37). En hermeneutisk tilnærming erkjenner at forståelse og tolkning ikke er objektivt eller nøytral. «Det er vår forståelseshorisont som gir fenomener mening, som gir opphav til spørsmål, og som gir undersøkelsen en retning» (Thomassen, 2006, s. 171). Dette innebærer en kreativ bruk av egen forforståelse samt refleksjon rundt egne antakelser og valg som blir tatt underveis.

Denne typen forskning kan ikke fastsette fenomenets kategorier på forhånd. Hvilke teorier som ble vurdert som hensiktsmessige for å drøfte problemstilling ble valgt i ettertid med hensyn til funnene som ble gjort. En hermeneutisk forskningsprosess vil være preget av

kontinuerlige spørsmål, svar og fortolkninger som fordrer åpenhet for andres meningsunivers (Thomassen, 2006, s. 171). Den hermeneutiske tilnærmingen i denne studien vil komme tydeligere frem når funn fra analyse skal drøftes, da jeg vil forsøke å fortolke informantenes erfaringer på flere ulike nivå i lys av relevant teori.

3.1.2 Kvalitativ metode- intervju

Kvalitativ metode egner seg best når formålet med forskningen er forståelse av menneskelige erfaringer og sosiale fenomener (Postholm, 2010; Silverman, 2021; Thagaard, 2018; Thomassen, 2006). I motsetning til kvantitativ forskning, hvor data samles inn i form av tall og statistikk, er kvalitativ forskning subjektiv og preges dermed av individuelle perspektiver og opplevelser (Silverman, 2021). Det kan være både fordeler og ulemper med dette. Styrken i kvalitative studier er at det kan gi innsikt i hvordan individer opplever det undersøkte fenomenet. En av svakhetene er at det kan være vanskelig å generalisere funnene til å gjelde en større befolkning.

Problemstillingens formulering fordrer individuelle samtaler med den enkelte veileder for å kunne avdekke deres personlige erfaringer, meninger og holdninger. Valg av metode for innsamling av data falt derfor på kvalitative intervju. Kvalitative intervju gir muligheten til å få innsikt i sosiale verdener og få kjennskap til hvordan informantene forstår seg selv og sine omgivelser (Miller & Glassner, 2021; Thagaard, 2018). Intervju danner grunnlag for å se hva som foregår innenfor disse verdenene, samt hvordan enkeltpersoner tolker seg selv, sine erfaringer og sin rolle i disse sosiale sammenhengene (Miller & Glassner, 2021, s. 54).

Fra et fenomenologisk synspunkt ble det vurdert som hensiktsmessig å unngå strukturerte intervju, da det er enkeltmenneskets opplevelser som skal være i fokus (Postholm, 2010, s. 78). En av fordelene med en ustrukturert tilnærming er at personens fortellinger kan resultere i temaer som jeg som forsker ikke hadde tenkt på i forkant (Thagaard, 2018, s. 90). Det er tross alt informantene selv som sitter på kunnskapen og erfaringen, da jeg selv ikke har arbeidet innenfor Nav-systemet. Jeg som forsker valgte et hovedtema, «aktivering av unge i Nav» som skulle fungere som utgangspunkt for samtalene, men hva som ble vektlagt innenfor dette tema var opp til informantene.

Valg av ustrukturert intervju ble også tatt på bakgrunn av problemstillingen. For å unngå at informantene fortalte det de trodde jeg ville høre, ble de ikke vist problemstillingen, da dens

formulering tydeliggjør hva jeg som forsker er på utkikk etter. Ved å ha en mer ustrukturert tilnærming til intervjuet kunne jeg presentere informantene for tema istedenfor problemstilling. På den måten kunne jeg sikre mest mulig «rene» data med minst mulig påvirkning fra meg som forsker.

3.2 Datainnsamling

3.2.1 Utvalg og rekruttering

Innledningsvis i forskningsprosjektet var målet å få rekruttert informanter som kunne bidra til å best mulig belyse oppgavens tema. I kvalitative studier er det særlig viktig med en utvelgingsprosess som er hensiktsmessig for å besvare problemstillingen, da man ofte arbeider med et begrenset antall informanter (Thagaard, 2018, s. 54). Thagaard (2018) betegner dette som *strategisk utvelging*; hvor man systematisk rekrutterer informanter med kvalifikasjoner og egenskaper som er relevante for problemstillingen. På den måten kan dataanalysen gi oss en forståelse av fenomenene vi studerer.

Den valgte problemstillingen tar sikte på å avdekke Nav-veilederes erfaringer med bruken av aktive vilkår overfor unge arbeidsledige. I utvelgelsen anså jeg det som hensiktsmessig å rekruttere Nav-veiledere med sosialfaglig utdanningsbakgrunn; sosionom, barnevernspedagog eller vernepleier. På den måten kunne beskrivelser fra praksis knyttes til relevant sosialfaglig teori. Jeg valgte også informanter på bakgrunn av erfaring, og presiserte ved rekruttering at deltakere måtte ha erfaring fra Nav og med arbeidsinkludering av unge.

En vurdering som måtte gjøres i denne prosessen gjaldt størrelsen på utvalget. Ressurser og tidsramme er en avgjørende faktor som setter begrensninger for et mindre prosjekt som dette. Thagaard (2018) påpeker at utvalgets størrelse må samsvare med tiden en har til å gjennomføre grundige analyser, som er både ressurs- og tidkrevende (s.59). Jeg kom frem til at et realistisk antall informanter ville være mellom en plass mellom 4 og 10. Et annet kriterium var å sikre at informantene i utvalget var fra ulike Nav-kontor. Dette ble ansett som hensiktsmessig med hensyn til ulike kultururer på arbeidsplassene samt ulik organisering som ville kunne ha følger for informantenes erfaringer.

Rekruttering av informanter skulle vise seg å være en krevende prosess. Det ble sendt ut invitasjon og medfølgende samtykkeskjema til samtlige ledere ved Nav-kontor i distriktet. Noen ga en tilbakemelding på at de ikke hadde anledning til å delta grunnet høyt arbeidspress

hos de ansatte samt høyt sykefravær, permisjon og ferieavvikling. Et av kontorene tilbudte å disponere to av sine ansatte, men det viste seg i ettertid at ingen av dem hadde sosialfaglig utdanningsbakgrunn. De resterende kontorene fikk jeg ingen respons fra. Neste steg ble å sende en henvendelse til fagforening. Jeg ba dem videreformidle prosjektet til aktuelle representanter. Dette resulterte i rekruttering av en informant. De resterende informantene ble rekruttert ved hjelp av *snøballmetoden* (Thagaard, 2018, s. 56). Jeg henvendte meg til kollegaer og bekjente og etterspurte om noen hadde tilknytning til personer i Nav-systemet. Denne metoden gjorde at jeg lyktes i å komme i kontakt med tre andre sosialarbeidere som takket ja til invitasjon om å delta i forskningsprosjektet.

3.2.2 Presentasjon av informantene

Rekrutteringsarbeidet resulterte i intervju av fire informanter fra tre ulike Nav-kontor. Alle informantene er kvinner med sosialfaglig utdanningsbakgrunn; tre sosionomer og en vernepleier. På intervjudtidspunktet var tre av dem ansatt i Nav og arbeidet med unge. En av informantene hadde nylig sluttet i jobben hos Nav. For å sikre informantenes anonymitet vil de i oppgaven betegnes som Informant etterfulgt av bokstav A-D.

3.2.3 Gjennomføring av intervju

I forkant av intervjuene ble informantene informert om tema for intervjuet, «aktivering av unge i Nav». De fikk beskjed om at varigheten ville være et sted mellom 45 og 60 minutter. De fikk også anledning til å avgjøre hvor intervjuene skulle finne sted. De ble gjennomført i grupperom på universitetet, møterom på informantenes arbeidsplass samt hjemme hos informantene. Intervjuene fant sted mellom februar og mars 2023 og endte opp med en varighet på 45-75 minutter per intervju.

Ved starten av intervjuet ble det vist til informasjonsskriv og samtykkeskjema som de hadde fått tilsendt i forkant. Jeg hadde med utskrift av disse som informantene kunne lese gjennom om de ønsket. Det ble gitt en kort gjennomgang av tema for oppgaven samt deres rettigheter som deltakere i studien. De fikk anledning til å stille spørsmål før intervjuet startet. Det ble presisert at det ville gjennomføres lydopptak ved bruk av godkjent app for sikker lagring; nettskjema. Alle samtykket til dette.

Under intervjuet hadde jeg som forsker fokus på å være lyttende og kun stille spørsmål når det var behov for oppklaring. Noen av informantene opplevdes mer trygge enn andre i intervjusettingen. Eventuell usikkerhet var trolig knyttet til den ustrukturerte stilen på intervjuet. Jeg forsøkte å betrygge i forkant ved å si at jeg kunne hjelpe dem med noen åpne oppfølgingsspørsmål ved behov. For enkelte var det behov for å «hentes inn» og over på tema i starten, men de som var usikre i starten opplevdes som mer trygge etter hvert. Andre fremsto som veldig trygge og hadde ingen synlig utfordring med å fortelle om sine erfaringer. I etterkant av intervjuet fikk informantene anledning til å stille spørsmål og komme med tilbakemelding. De som meddelte at de var usikre til å begynne med, fortalte at de følte det gikk bedre enn forventet.

3.3 Analyse

I denne delen skal jeg redegjør for valg som har blitt gjort i analysearbeidet. Med analyse menes prosessen med å få mening ut av datamaterialet. Hensikten er en dypere og mer helhetlig forståelse av fenomenet som studeres (Postholm, 2010, s. 105).

I valg av analyseteknikk er det særlig en ting som er viktig; uavhengig av metode, må det finnes samsvar mellom metodevalg, teoretisk rammeverk og hva som er formålet med studien (Braun & Clarke, 2006, s. 80). I denne oppgaven har jeg valgt å benytte tematisk analyse (TA) som teknikk. I første omgang skal jeg redegjør kort for hva som kjennetegner TA og deretter presentere analyseprosessen i denne studien.

3.3.1 Tematisk analyse

Braun & Clarke (2006) betegner tematisk analyse som en metode for å organisere datamaterialet ved å identifisere, analysere og synliggjøre sammenhenger. De fremstiller det som en nyttig metode for nybegynnere innen kvalitativ forskning. Bakgrunn for dette er at det er et fleksibelt verktøy som krever lite forkunnskaper og gir mulighet for tilegnelse av grunnleggende kvalitative ferdigheter.

Tematisk analyse er en passende tilnærming for praktisk rettet forskning, som i dette tilfelle når erfaringer fra praksis i Nav skal undersøkes. Tematisk analyse fungerer som et verktøy for grundige og detaljerte analyser av kvalitative data, og gjør det mulig å presentere resultatene

på en oversiktlig måte som er forståelig for personer utenfor det akademiske feltet (Braun & Clarke, 2014).

Braun & Clarke (2006) presenterer i sin artikkel hvilke utfordringer som kan oppstå når det skal gjøres tematisk analyse og viser til momenter man skal være særlig bevisst i analyseprosessen. For det første kan man risikere å presentere dataene uten å tolke funnene tilstrekkelig. Det kan også oppstå utfordringer om man velger å benytte spørsmål fra intervju og benytte disse som temaer og kategorier. Dette kan føre til at man unnlater å gjennomføre en grundig analyse av hele datasettet og dermed overser relevante fenomener og viktig informasjon. En annen fare er at analysen kan fremstå som svak og ustrukturert om ikke temaene har en sammenheng, eventuelt om temaene overlapper for mye. Tematisk analyse fordrer på samme tid tydelig samsvar mellom dataene og de analytiske påstandene som presenteres. En siste utfordring er at kan det være problematisk om det er uoverensstemmelse mellom teorigrunnet og temaene i analysen, eventuelt mellom problemstilling og måten den tematiske analysen blir gjennomført (Braun & Clarke, 2006, s. 94-95).

3.3.2 Gjennomføring av analyse

Analysen av datamaterialet ble gjennomført med utgangspunkt i Braun & Clarke (2006) sine seks faser for tematisk analyse. De presiserer at fasene er veiledende og ikke en fasit for fremgangsmåte. Det beskrives som en kontinuerlig og tidkrevende prosess som fordrer fleksibilitet med mulighet til å bevege mellom de ulike fasene (Braun & Clarke, 2006, s. 86). I denne oppgaven har fasene fungert som et veiledende hjelpemiddel for analysering av datamateriale. Tabellen nedenfor viser en oversikt over de seks fasene. Videre skal jeg beskrive hvordan disse ble benyttet i analysearbeidet.

Table 1 Phases of thematic analysis

Phase	Description of the process
1. Familiarizing yourself with your data:	Transcribing data (if necessary), reading and re-reading the data, noting down initial ideas.
2. Generating initial codes:	Coding interesting features of the data in a systematic fashion across the entire data set, collating data relevant to each code.
3. Searching for themes:	Collating codes into potential themes, gathering all data relevant to each potential theme.
4. Reviewing themes:	Checking if the themes work in relation to the coded extracts (Level 1) and the entire data set (Level 2), generating a thematic 'map' of the analysis.
5. Defining and naming themes:	Ongoing analysis to refine the specifics of each theme, and the overall story the analysis tells, generating clear definitions and names for each theme.
6. Producing the report:	The final opportunity for analysis. Selection of vivid, compelling extract examples, final analysis of selected extracts, relating back of the analysis to the research question and literature, producing a scholarly report of the analysis.

Tabell 3.1 Faser i tematisk analyse (Braun & Clarke, 2006, s. 87)

Etter gjennomføring av intervju ble lydopptakene transkribert i sin helhet. Denne prosessen var tidkrevende, men en tydelig fordel for det resterende arbeidet med analysen.

Transkribering av intervju kan bidra til en dypere forståelse av datamaterialet, da en tidlig i prosessen blir kjent med innholdet (Braun & Clarke, 2006, s. 88). Videre leste jeg gjennom tekstene flere ganger for å få oversikt og bli enda bedre kjent med dataene. Underveis noterte jeg stikkord og merket sitater som kunne være av relevans.

Neste fase besto av det Braun & Clarke (2006) betegner som *koding*. Dette vil si å sortere dataen i ulike kategorier. Videre systematiserte jeg kategoriene innunder noen overordnede tema som synes å være gjennomgående i intervjuene. I dette stadiet tok jeg i bruk tankekart og fysisk utskrift av informantenes sitater som jeg klippet ut og plasserte i passende kategorier og tema. Jeg opplevde det som positivt å lage en visuell oversikt.

Braun & Clarke (2006) sier at et tema bør belyse viktige momenter ved datamaterialet i henhold til problemstillingen. På samme tid kan temaene synliggjøre eventuelle sammenhenger som er å finne i dataen (s.82). Kategorier og tema ble utformet med hensyn til problemstillingen, og hva som ble ansett som relevant for å besvare denne. Det ble også tatt hensyn til hvilke tema og kategorier som gikk igjen på tvers av intervjuene for å belyse sammenhenger i informantenes erfaringer. Fremgangsmåten som har blitt beskrevet kan knyttes til det Braun & Clarke (2006) betegner som «data-driven» og det Thagaard (2018) beskriver som en «induktiv tilnærming». Temaene og kategoriene er formet med utgangspunkt i datamaterialet og informantenes beskrivelser, og «gir et konsentrert inntrykk

for deltakernes erfaringer og handlinger» (Thagaard, 2018, s. 153). Det motsatte ville vært «theory-driven» eller «deduktiv tilnærming», som innebærer at du koder eller kategoriserer på bakgrunn av forhåndsbestemte spørsmål eller teorier.

Den tematiske analysen resulterte i tre overordnede temaer med tilhørende underkategorier, som vil presenteres i kapittel 4.

3.4 Forskningsetikk

Når man omtaler forskningsetikk viser man til etiske vurderinger av forskningen i lys av samfunnets normer og verdier (Dalland, 2020, s. 168). Som forsker vil en kunne støte på etiske dilemmaer i planleggingsfasen, når problemstilling og metode skal velges, i rekruttering og intervju av informanter samt i analyse og tolkning. Dette betyr at en må gjøre kontinuerlige etiske vurderinger gjennom hele forskningsprosessen (Dalland, 2020; Postholm, 2010).

All vitenskapelig forskning innebærer at forskere må forholde seg til gjeldende etiske prinsipper og retningslinjer. Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsfag, juss og humaniora (NESH, 2021), har utarbeidet retningslinjer som skal bidra til forsvarlighet, forebygge uredelighet og bidra til en bevissthet om etiske dilemmaer. Gjennom en redegjørelse av forpliktelser og hensyn i forskningsarbeidet, kan retningslinjene fungere som ramme for forskningsetisk refleksjon og skjønn. Det er viktig at en som forsker har et bevisst forhold til etikken som retningslinjene redegjør for. På den måten er en bedre rustet til å håndtere eventuelle etiske dilemmaer en kan støte på. Å handle i tråd med de forskningsetiske retningslinjene kan sikre troverdighet og pålitelighet i studien.

Thagaard (2018) presiserer at formelle retningslinjer ikke kan erstatte etiske avveininger: alle metodiske valg underveis kan resultere i etiske dilemmaer og konsekvenser som må tas stilling til. Kvalitative studier kan medføre etiske spørsmål uten klare svar, som betyr at forskeren må gjøre redegjøre for vurderinger og valg underveis (Thagaard, 2018, s. 27). Med utgangspunkt i NESH (2021) skal jeg redegjør for etiske prinsipper som har vært av særlig relevans for denne studien og som har krevd særlige etiske hensyn. På samme tid skal jeg belyse hvilke etiske vurderinger og valg som har blitt gjort i løpet av forskningsprosessen.

3.4.1 Samtykke

Som hovedregel skal deltakere gis tilstrekkelig informasjon om forskningsprosjektet – også i tilfeller hvor det ikke innhentes sensitiv informasjon eller personopplysninger. Informasjonen som gis må være forståelig og opplyse om hva som er formål med studien, hvilke metoder og tilnærminger som benyttes samt hvordan dataen skal brukes og lagres. Det skal også informeres om hvem som har tilgang på informasjonen, hvordan dataen skal benyttes og eventuelle konsekvenser av å delta i prosjektet. På bakgrunn av informasjonen skal eventuelle informanter kunne gi et *informert samtykke* (NESH, 2021, s. 18-19).

I denne studien ble informasjonsskriv utarbeidet med utgangspunkt i Sikt (tidligere NSD) sin mal for informasjonsskriv (se vedlegg 2). I tillegg til skrivet ble det lagt ved et samtykkeskjema, hvor deltakerne bekreftet med signatur om de samtykket til deltakelse og lydopptak av intervju. Samtykkeerklæringen sikret dokumentasjon, noe som kan tydeliggjøre forskningsdeltakernes rettigheter samt mitt ansvar som forsker (NESH, 2021).

Kvalitative studier medfører ofte at ny kunnskap og innsikt kommer til syne i løpet av prosessen, som kan resultere i endring av planer. Et sentralt spørsmål i denne sammenheng er hvor mye informasjon som kan og skal gis i forkant av et intervju (Postholm, 2010; Thagaard, 2018). Dette var et moment jeg måtte ta stilling til i denne studien. For det første var målet å ha en ustrukturert tilnærming i intervjusituasjonen. Det var dermed vanskelig å forutse nøyaktig hvordan formen på intervjuet ville bli og hvilke data som ble utviklet i prosessen. Med en induktiv tilnærming var jeg forberedt på at det kunne forekomme endringer i opprinnelige planer, da teorigrunnlag og tema fra analysen ville basere seg på intervjudataene.

For det andre var det som tidligere nevnt ansett som hensiktsmessig å gi informantene et tema for samtalen fremfor å presentere oppgavens problemstilling i sin helhet. Bakgrunn for dette var med hensyn til at vinklingen kunne påvirke informantenes informasjonsdeling. På samme tid var jeg åpen for å omformulere problemstillingen med utgangspunkt i informantens fokus. Det ble informert om et overordnet tema og strukturen på intervjuet i informasjonsskrivet og ved starten av hvert intervju. De fikk også informasjon om tidsramme, altså tenkt varighet på intervjuene. Ved å informere om det som var ansett mulig å forutsi, kan jeg si at informantene har hatt muligheten til å gi et informert samtykke.

3.4.2 Anonymisering

I et forskningsprosjekt må det vurderes om deltakerne skal anonymiseres for å beskytte deres identitet. Eventuell anonymisering må avklares med informantene på forhånd, og innebærer et løfte om at de ikke skal kunne identifiseres basert på opplysninger som presenteres i studien (NESH, 2021).

I denne studien ble det vurdert som nødvendig å anonymisere. Bakgrunn for dette var at informantenes fortellinger kunne inneholde informasjon som kan knyttes til brukere i Nav. For det andre var det å sikre at informantene hadde mulighet for å fortelle om vanskelige tema eller situasjoner, uten frykt for konsekvenser i etterkant. Informantene ble informert om anonymiseringen i informasjonsskrivet og i forkant av intervju. Data som har blitt innsamlet har ikke blitt lagret med navn eller andre personopplysninger; de ble gitt bokstaver A-D og kun jeg har kjennskap til hvem hver av informantene er.

Thagaard (2018) påpeker en utfordring med anonymisering, nemlig at det kan være utfordrende å hindre at deltakerne ikke kjenner seg selv igjen i den publiserte teksten. Problemet oppstår om informanten opplever at forskerens fortolkning av beskrivelsene ikke samsvarer med egen opplevelse av situasjonen. Dette kan i verste fall oppleves som et tillitsbrudd. Thagaard (2018) presiserer likevel at forskeren ikke har mulighet for å avklare forståelse og tolkning på forhånd. Hun sier videre at samtykke til å delta i forskningsprosjektet ikke innebærer den forståelsen forskeren utvikler i løpet av prosessen. I slike tilfeller må en strebe etter å anonymisere dataen så godt som mulig, og redegjør godt for faglig ståsted. På den måten kan leseren forstå hva som ligger til grunn for tolkningene (Thagaard, 2018, s. 148).

3.4.3 Behandling av personopplysninger

I og med at forskningsprosjektet omfatter behandling av personopplysninger, ble det levert meldeskjema til Sikt. Dette ble gjort i planleggingsfasen før oppstart av intervju. Planen for prosjektet ble vurdert i henhold til krav om personvern og jeg ble gitt godkjenning til gjennomføring av studie (se vedlegg 1).

Personopplysninger i denne sammenheng var særlig knyttet til lydopptak av intervju og lagring av disse. Dette ble gjennomført i henhold til retningslinjer ved Universitetet i

Stavanger: opptak ble gjort med bruk av godkjent Nettskjema-app. Den fungerer slik at lydopptaket ikke kan åpnes på telefonen, men kan lastes opp og lagres sikkert i database.

3.5 Validitet, reliabilitet og overførbarhet

I denne delen skal jeg presentere eventuelle styrker og svakheter ved studien. Peräkylä (2021) illustrerer hvordan samfunnsvitenskapene tar sikte på å beskrive sosiale verdener på en kontrollerbar måte. Videre mener han det er mulig å beskrive sosial interaksjon på en måte som gjør det tilgjengelig for empirisk testing. *Validitet* og *reliabilitet* er begreper som refererer til forskningens objektivitet og troverdighet: Reliabilitet innebærer å sikre forskningsdataens nøyaktighet. Validitet vil si en testing av troverdigheten av de analytiske påstandene som blir gjort om datamaterialet (Peräkylä, 2021, s. 448).

3.5.1 Validitet

Validitet omhandler gyldigheten i dataen som presenteres og hvordan vi tolker resultatene. Det fordrer en kritisk gjennomgang av det vi baserer tolkningene på. En måte å vurdere validitet er med utgangspunkt i tidligere studier; en ser om ulike tolkninger fra ulik forskning bekrefter hverandre (Thagaard, 2018, s. 181). Med andre ord kan man si at validitet omhandler hvordan data blir tolket, og om forskerens konklusjoner støttes av datamaterialet og på samme tid samsvarer med tidligere forskning på området.

Validiteten i denne studien vil følgelig basere seg på den metodiske og analytiske gjennomgangen som ble presentert tidligere. Det har det blant annet blitt redegjort for valg av metode for innsamling av data og analyse samt en gjennomgang av de ulike prosessene knyttet til utvalg og rekruttering, gjennomføring av intervju, transkribering og analyse. Diskusjon som blir gjort på bakgrunn av analysen skal forsøke å knytte forklaringer av funn i dataene til eksisterende teori. På den måten kan det sikre troverdigheten i studien gjennom å se om resultatet samsvarer med tidligere forskning.

3.5.2 Reliabilitet

Når vi omtaler reliabilitet, sikter det til påliteligheten i forskningen. Reliabilitet vil være et særlig viktig moment i analysefasen – når man ser på samsvaret mellom analyse og fortolkninger (Postholm, 2010, s. 169). I utgangspunktet var begrepet knyttet til om andre forskere vil komme frem til samme resultat om de anvender samme metoder, med andre ord reprodusere og gjenta resultatene. Dette er imidlertid ikke i samsvar med kvalitative intervju og fenomenologiske tilnærminger (Postholm, 2010, s. 169). Det vil vanskelig la seg gjøre å reprodusere et intervju nøyaktig, eksempelvis som i denne studien hvor intervjuene hadde et ustrukturert preg.

Vi kan allikevel snakke om pålitelighet og hvor konsekvent gjennomførelsen av studien har vært. Dette innebærer en redegjørelse av hvordan dataen i studien er utviklet. I kvalitative studier likt denne gjøres dette gjennom detaljerte beskrivelser av kontakt med og rekruttering av informanter, samt å presentere hvilke inntrykk og erfaringer en har gjort seg underveis (Thagaard, 2018).

Postholm (2010) trekker frem noen faktorer som kan true påliteligheten eller reliabiliteten i fenomenologiske intervjuer. For det første kan informantene være restriktive med å dele erfaringer innen vanskelige eller sensitive tema. På samme tid kan de ha behov for å representere seg selv positivt. Dette er faktorer som kan ha virket inn på intervjuene i denne studien. Jeg ble blant annet oppmerksom på et tydelig skille i beskrivelsene mellom de som fortsatt er ansatt i Nav og informanten som har sluttet i jobben. Det kan være flere årsaker til dette, noe som vil belyses når funn skal drøftes. På samme tid opplevde jeg informantene som relativt trygge i intervjusituasjonen, og hadde ikke inntrykk av at de holdt tilbake i deres beskrivelser. Det må allikevel presiseres at dette er min erfaring, og det vil være vanskelig å vite med sikkerhet om informantene, bevisst eller ubevisst, utelot relevant informasjon.

3.5.3 Overførbarhet

I samfunnsforskning er det viktig å vurdere om resultatene fra et enkelt prosjekt kan knyttes til andre tidligere studier og teorier. Det er dette man kan kalle for *overførbarhet*. Thagaard (2018) viser til at forskeren må belyse dette gjennom argumentasjon, og presentere hvordan tolkningene kan ha en generell relevans. Vi kan knytte overførbarhet-begrepet til det Peräkylä (2021) betegner som «generalization». Han sier at generalisering i kvalitative analyser baseres på det han kaller dialog mellom observasjoner og teori; i denne studien vil dette innebære

belysing av sammenheng mellom funnene fra analysen og den valgte teorien. Fremfor å generalisere funnene til å gjelde andre populasjoner, bør forskeren forklare hvordan funnene enten støtter eller utfordrer andre teorier (Peräkylä, 2021, s. 454).

Overførbarhet kan også knyttes til lesernes tolkning, og om fenomenene som studeres vekker gjenklang hos de som leser (Thagaard, 2018, s. 182). Selv om mye av samfunnsforskningen omhandler fenomener som er ukjente for leseren, kan intensive analyser gi mulighet for gjenkjennelse på et mer generelt plan. Ved å identifisere sentrale tendenser, kan fenomener som synes ulike på overflaten ha synlige fellestrekk og dermed gi rom for å knytte innholdet til egne erfaringer (Thagaard, 2018, s. 195).

4.0 Presentasjon av funn

I dette kapitlet skal det bearbejdede datamaterialet fra intervju med informantene presenteres. Dette vil sammen med relevant teori danne grunnlag for drøfting i kapittel 5. Gjennom en tematisk analyse har jeg utarbejdet tre hovedtema med tilhørende underkategorier. Tabell 4.1 viser en oversikt over disse.

Formålet med denne studien var å undersøke hvilke erfaringer Nav-veiledere har med bruken av aktive vilkår overfor unge arbeidsledige og hvilke holdninger de hadde til aktivitetsplikten. I og med at intervjuene var av en ustrukturert art uten fastsatte spørsmål, har informantene i noen tilfeller bevegde seg utenfor det presenterte temaet. Det er dermed deler av datamaterialet som ikke blir inkludert i analysen. Datamaterialet som gjengis i analysen er det som anses relevant for å besvare oppgavens problemstilling.

Hovedtema	Underkategorier
Nav-veilederens erfaringer med aktivitetsplikt	<ul style="list-style-type: none">▪ Aktivering gjennom tiltak
Aktive vilkår som virkemiddel	<ul style="list-style-type: none">▪ Kontaktetablering▪ Avklaring▪ Ansvarliggjøring
Sanksjoner og advarsler	<ul style="list-style-type: none">▪ Bruk av skjønn▪ Effekt på motivasjon

Tabell 4.1 Hovedtema og underkategorier fra analyse

4.1 Nav-veilederes erfaringer med aktivitetsplikt

4.1.1 Aktivering gjennom tiltak

Alle veilederne som ble intervjuet viser til at ungdom er et satsningsområde i Nav og en gruppe som skal prioriteres. Informantene knyttet aktivitetsplikten til tiltak spesielt rettet mot unge mottakere av sosialhjelp. Alle oppga at deltakelse på disse tiltakene i utgangspunktet var et krav for å motta sosialhjelp. Mottakere av dagpenger og AAP ble i noen tilfeller tilbudt å delta på tiltakene, men ikke pliktet slik som unge sosialhjelpsmottakere. Dette begrunnes med at mottakere av dagpenger og AAP hadde avtale om annen aktivitet som jobbsøking, arbeidstrening utdanning og/eller behandling.

Informant A, B og D har erfaring med å jobbe direkte med tiltak. Informant C arbeider i ungdomsteam og har tett kontakt med veiledere i tiltaket som tilbys ved hennes kontor. Uten konkrete føringer fra politisk og organisatorisk nivå om utforming av tiltak, synes det å være store variasjoner i hvordan dette blir løst hos de lokale kontorene. De har samlinger alt fra 1-3 ganger i uken. Enkelte tilbyr hjelp til CV og søknad, andre har temadager, fysisk aktivitet eller bedriftsbesøk. Andre har erfaring med å tilby praktisk arbeid. Noen kombinerer de ulike. På samme tid har veilederne ulik opplevelse av tiltakenes kvalitet og hensiktsmessighet.

Informant A har positive erfaringer med tiltaket som tilbys på hennes arbeidsplass. Deltakelse er i utgangspunktet et krav for alle som mottar sosialhjelp, men hun understreker at det blir gjort individuelle vurderinger og unntak ved behov. Tiltaket består av tre samlinger i uka med varierte aktiviteter som hjelp med CV og søknader, lagsport, felles måltider og temadager. Hun ser fordelene med aktivitetsplikten, som blant annet gir mulighet for tettere oppfølging av brukerne:

Det er bra å møte de såpass ofte. Det blir jo og noe annet når du treffer de tre ganger i uken. Og det klarer en jo ikke å gjøre som vanlig veileder i ungdomsteamet.

Ungdomsteamet er jo tett på, men ikke tre ganger i uken. Det går på en måte ikke.

Hun understreker videre at deltakelse på tiltaket ikke passer for alle, men at det gir muligheter for dialog og raskere avklaring i systemet. Vilkår om aktivitet blir med andre ord brukt aktivt som middel i arbeidsinkluderingen av unge, noe som skal belyses ytterligere i senere tema. De prøver å legge til rette for at deltakelse skal oppleves uformelt og lavterskel:

Jeg synes akkurat det med aktivitetsplikt, jeg tenker jo det er bra. For det er klart at det er mange som kommer inn denne døra her som synes det er vanskelig de første gangene. Og det er mange som står på lista gjerne i to-tre måneder uten at de dukker opp her. Men det er en tanke om at det kan godt være at dette ikke er rette plassen for dem. Det er jo mange som sliter med angst og depresjon, og det å møte masse folk her er jo kjempeutfordrende. Men tanken er at vi treffer dem og egentlig får pusha de litt til dette, så blir det slik at de må ta et valg på en måte. OK, hvis en ikke klarer å møte opp her, som er på en måte så lavterskel som det går an i Nav sammenheng, så er det gjerne andre ytelser som du skal ha. Men det krever at du kommer i dialog.

Informant C deler mange erfaringer med Informant A, og mener vilkår om aktivitet kan være positivt om det er løst på en god måte. Noe av det hun trekker fram som bra fra eget tiltak er etablering av rutiner, sosialisering med andre og tett oppfølging fra veiledere med relasjonelle ferdigheter:

Men akkurat den [aktivitetsplikten], i alle fall sånn det løst her, tenker jeg er kjempepositivt. Både for dem, at de kommer seg ut. Altså å bare bli gående og gjerne isolere seg hjemme, det er jo ikke bra for noen. Og sånn vi har løst det her, det har fungert veldig bra.

Videre understreker Informant C at vilkår om aktivitet innebærer en gjensidig forpliktelse. Med dette mener hun at det stilles krav til Nav om oppfølging så vel som aktiv deltakelse hos bruker. På samme tid presiseres det at kravene som stilles og tiltakene som bys må anses som hensiktsmessige:

Jeg tror gjerne når stilles vilkår til de under 30, så har jo de krav som skal fylles opp, og samtidig så forplikter det jo Nav og oss til å faktisk følge de opp. På en måte at de i en travel hverdag ikke bare sklir vekk. Det forplikter jo også til å faktisk følge de opp. Så jeg synes det er bra. Ja, jeg gjør det. Men så er det jo nok løst ulikt. Jeg har

egentlig alt for lite kjennskap til hvordan det er løst andre plasser, men dette [tiltaket] har jeg veldig tro på.

... for jeg tenker jo at det med å stille vilkår bare for å stille vilkår ser jeg jo ikke hensikt med. Målet er jo å hjelpe de med å få de ut [i jobb] da. Og da tenker jeg, det må jo være noe som faktisk er til hjelp.

Informant B forteller om tiltaket de hadde for unge arbeidsledige frem til korona-pandemien inntraff for tre år siden. Siden den gang har det ikke blitt startet opp igjen, og de har istedenfor samarbeidet med eksterne tiltaksbedrifter. Hun forteller videre at de prøvde å få brukerne til å delta aktivt i utformingen av tiltaket og forsøkte å løse det på best mulig måte:

Men når du kommer, så skal det være kjekt å gå til egentlig. Så det prøvde vi i hvert fall. Og vi ønsker å bli kjent med deg og håper at det er en god opplevelse. Det var litt sånn vi prøvde å formidle.

Som nevnt innledningsvis er Informant D den eneste som ikke lengre arbeider i Nav. Hun forteller om uenigheter med ledelse knyttet til utformingen av tiltaket hun hadde ansvar for, og hun opplevde at oppfølgingen ikke var god nok når hun ytret sine bekymringer. Hun forteller at det var vanskelig å få folk til å møte opp, og tror noe av grunnen var innholdet i tiltaket:

Det var veldig mange som ikke ville være der. Det var nok delvis fordi det kanskje ikke var helt sånne arbeidsoppgaver som de hadde lyst til å ha. Det var jo veldig mye grovarbeid med kløyving av ved og maskiner og sånne ting som kanskje spesielt jenter synes var litt skummelt.

Og jeg spilte det inn mye til min leder i forbindelse med [tiltaket]. Jeg synes helt ærlig det var nitrist. Og kjipt. Men fikk beskjed om at jeg måtte jobbe med måten jeg solgte det på.

Informant D sine holdninger til aktivitetsplikten skiller seg ut fra de andre som fortsatt jobber i Nav og med unge. Når hun reflekterer rundt pliktet deltakelse i aktivitet, forstår hun hva som er tanken bak aktivitetsplikten, men hun sliter mer med å legitimere bruken av vilkår og medfølgende sanksjoner. Under forteller hun om hennes syn på aktivitetsplikten:

Det er litt sånn som jeg sa tidligere, er litt sånn todelt altså. Jeg tenker jo at hvis man ser på det som straff, noe de opplever som vil jeg tro, jeg er usikker på om det har noe verdi. Men hvis man tenker på det som lønn. Og nå tenker jeg det at lønn blir det jo aldri. Det er jo ikke arbeidslønn. Det er jo livsopphold, altså det er jo penger du trenger. Og når jeg sier på den måten, så popper det jo bare opp i hodet mitt at det er så feil.

4.2 Aktive vilkår som virkemiddel

Informantene har noen felles tanker om hva som hemmer og fremmer arbeidet med ungdom som står uten jobb og utdanning. I denne delen skal jeg presentere hvordan informantene benytter aktive vilkår som virkemiddel for i) *kontaktetablering*, ii) *avklaring* og iii) *ansvarliggjøring*.

4.2.1 Kontaktetablering

I datamaterialet fremkommer det en vektlegging av tidlig innsats, tett oppfølging og det å komme i dialog. En tillitsfull relasjon beskrives som grunnleggende for å komme i posisjon til å kunne hjelpe ungdommene. Veiledernes fokus på tett oppfølging og relasjonsarbeid uttrykkes også i deres opplevde utfordringer med å komme i kontakt med de unge. Dette beskrives av samtlige som særlig utfordrende med de yngste. Noen av veilederne løser dette ved å gi ut direktenummer og ha kontakt på SMS. Andre informanter har ikke denne muligheten og uttrykker frustrasjon over hvor vanskelig det kan være å få møtt ungdommen.

Informant C forteller hvordan organiseringen er viktig for å kunne følge tett opp; egne ungdomsteam med færre brukere per veileder, kombinert med tiltaket hvor de møtes flere ganger i uken:

Min erfaring med det er at det er ei gruppe som jeg erfarer det nytter å være litt tett på. Vi har jo et eget team. Det må vi ha, et eget ungdomsteam. Som har muligheten til å ikke ha så mange hver som en fyller opp.

Min erfaring er hvis man klarer å få en relasjon eller skape en relasjon, så er det jo lettere å få de med på det en kanskje tenker er en lur vei videre, hvis en har en relasjon. De forstår på et eller annet vis at en faktisk er det for å hjelpe, at en genuint bryr seg om at de skal få det til.

Informant B trekker også fram at aktivering gjennom tiltak kan være nyttig virkemiddel for å bli bedre kjent med de unge, og at det var en av hovedmålene med deltakelse i tiltak:

Det gjelder jo å finne de riktige tingene, og dette her med plikten til å møte opp til det [tiltaket], det var jo knyttet til vårt ønske om å bli kjent med folk (...). Det skulle jo føre fram til en annen aktivitet, så det var jo en plass for å bli bedre kjent med dem. Tre timer i uka cirka. Og da tok vi noen runder og spurte; hva har du søkt på nå? Og da ble en jo litt kjent med folk. Det har du ikke mulighet til med de som er over 30.

Informant B forteller videre om hennes erfaringer med det å nå ut til ungdommen. Hun beskriver det som svært utfordrende å få kontakt med dem og avtale møter. Hun virker noe overrasket over at ungdom «er så lite digitale»:

Folk under 25 bruker ikke mobiltelefon, de bruker ikke digitale innretninger. De skriver ingenting. De er gjerne inne på Snapchat eller et eller annet sånt, men de bruker ikke Nav sine systemer for å kunne ta kontakt med veileder (...) Det er stort sett når folk er under 25 at jeg ikke får møtt de sånn direkte. Så det er litt spesielt da.

Informant D uttrykker fortvilelse over hvor vanskelig det var å få ungdommen til å møte til avtaler, og forklarer at vilkår om aktivitet og medfølgende sanksjoner i noen tilfeller opplevdes som eneste måte å komme i kontakt:

Men jeg så jo spesielt med rus at det var faktisk den eneste måten man kom i posisjon til å faktisk møte dem. At de kunne komme bare for pengene på en måte. Altså, du ble jo kjent med dem, og så ble det litt etter litt sånn at de hadde lyst til å komme og. Så jeg tror det absolutt kan være et middel for å få noen til å møte, for det er jo det

vanskeligste, å få folk til å møte opp. Av alle avtalene jeg hadde i det prosjektet, så ville jeg tippe at 70% av avtalene ikke ble noe av.

Hun reflekterer over innholdet i tiltaket. Hun uttrykker et ønske om hadde bedre organisering og tilbud som var mer attraktivt for ungdommen. Hun tror dette kunne ha ført til økt motivasjon for deltakelse:

Lettere med de som ikke ønsker trekk og som bare møtte opp. For da kommer du i hvert fall posisjonen til å møte de. Da så de at det kanskje ikke var så ille å komme likevel. Jeg kunne ønske at det fantes mer attraktive arenaer for ungdom og møte opp på for å komme i jobb, og det finnes jo rundt omkring i Norge. Det varierer veldig.

4.2.2 Avklaring

Vilkår om aktivitet, da særlig knyttet til aktivisering i tiltak, ble også trukket frem som et middel for å *avklare* brukerne i Nav-systemet. Veilederne opplever at tett oppfølging gir bedre forutsetning for å avdekke utfordringer hos den enkelte. I noen tilfeller var disse utfordringene knyttet til helse, som kunne resultere i henvisninger til utredning, overgang til andre stønader som AAP og uføretrygd samt individuell tilrettelegging og oppfølging.

Informant C forteller hvordan deltakelse i tiltak aktivt blir benyttet som virkemiddel for avklaring, noe hun trekker fram som en av fordelene med aktivitetsplikten. Hun forteller om tett samarbeid med de som har ansvar for tiltaket:

En ser jo tydelig om det er noen som skal avklares mer i forhold til helse. Det er jo gjerne andre ytelser. En får jo et mye bedre bilde når en ser de så jevnlig. Og nå er ikke jeg med på den aktivitetsplikten, men når jeg har ikke så mange hver som jeg fyller opp, så får jeg muligheten til å få avklart sånne ting fortere. Man har muligheten til å ha litt tettere kontakt enn de som har 100 [brukere] hver, så det tror jeg er viktig med ungdommene.

Så det tas jo vurderinger, og det synes jeg har vært veldig fint med [tiltaket]. Det blir gjerne fortere avklart at her er det et eller annet, som gjerne ikke jeg heller har fanget

opp hvis jeg har hatt sånn en-til-en samtale. Men de ser dem jo tre ganger i uken, ganske hyppig, og får muligheten til å bli veldig godt kjent og da få avklart at her er det et eller annet.

Informant D forteller også at hun hadde gode erfaringer med å henvise til utredning for å avdekke om det kunne være noen helsemessige utfordringer som gjorde ting vanskelig. På samme tid uttrykker hun oppgitthet over hvordan systemet er i dag, ved at det i noen tilfeller kreves diagnose for å ha rett på den hjelpen man har behov for:

Dessverre, så er det jo sånn at en diagnose utløser rettigheter. AAP for eksempel. De går over på AAP eller får en helse- og omsorgstjeneste. Tilrettelegging på arbeidsplassen, hjelpemidler ...

Informant A har stort fokus på kartlegging og avklaring av helse-situasjonen til ungdommen, og mener deltakelse i tiltak kan bidra til å framskynde denne prosessen:

For jeg tenker jo like viktig som det å få jobb er jo og å få avklart de i Nav-systemet, sånn at vi slipper å bruke så mye tid. Hvis det er AAP du egentlig har rett på, så er det ingen grunn til at du skal gå og ha oppfølging av ungdomsteamet, altså sånn som vi jobber her da, en gang i måneden i 2 år og bare aldri komme av gårde på noe. Da er det jo et eller annet. Da har vi brukt masse tid. Så ja, like viktig er den avklaringen av helse, tenker jeg.

Videre forteller hun at om en skal klare å avklare fortrest mulig fordrer det at ungdommen oppfyller sine plikter og møter opp på tiltaket:

Det er ikke sikkert at det er her [tiltaket] som er målet, men andre ytelser fra Nav, men da må en på en måte opp litt av hiet. For at det er ikke noe som Nav klarer å finne ut av med at du er bare hjemme og ikke tar telefonen. Du kommer liksom ikke videre. Og hvis det er det en ønsker så må en gjøre noe, en må ut. Så vi har jo på en måte hatt

mange her som er her i veldig kort tid før vi tenker at OK, her er det noe annet. Da er det helse, sant? Da er det gjerne AAP.

4.2.3 Ansvarliggjøring

Noe som kommer frem i analysen, er hvordan vilkår om aktivitet kan bidra til en ansvarliggjøring av individet. Det trekkes blant annet paralleller til arbeidslivet, hvor en må yte noe for å få noe og en må møte hvis en skal få «lønn».

Informant A peker på hvordan enkelte ikke synes å ha motivasjon for å komme i jobb. Hun mener aktivitetsplikt kan bidra til å oppklare hvorfor noen synes å ha negative holdninger til arbeid og finne årsaken til manglende motivasjon:

Det er jo gjerne for å ansvarliggjøre de som ikke gidder. Den der følelsen av at det er enkelt å bare få penger fra Nav. For det er jeg jo 100% enig i, at de må vi få tak i og de må vi klare å snu. Ikke for å straffe de for at de ikke gidder jobb, men jeg synes jo det er spennende å se om en klarer å snu tankesettet. For jeg synes det er interessant; hvorfor har de det tankesettet?

Ja for at målet er jobb, og hvis du sier at målet er jobb, så må en jo gjøre noe med det. For hvis ikke målet er jobb, så er du på feil ytelse.

Informant D forteller om hennes opplevelse av at noen har med seg holdninger hjemmefra som tilsier at man kan leve på økonomisk sosialhjelp. Hun forsøkte likt som informant A å prøve å undersøke hvorfor noen hadde slike holdninger, og jobbet med å motivere ungdommen til å ta mer ansvar:

Det er ikke meningen at man skal gå på det [sosialhjelp] over lengre tid. Så det var nok et hardt slag for noen å få, men jeg tenker også at det var nok og med på å pushe litt i riktig retning, det med å ta ansvar over eget liv. At man må jobbe for det man skal ha.

Jeg tror ingen egentlig vil heller, gå hjemme og ikke.. Men de finnes jo de og. Men da er det noe med det å finne ut; hvorfor vil du ikke? Og så hjelpe de med å finne noen mål selv.

Men jeg prøvde å legge det litt fram sånn; når du mottar en ytelse fra Na, så kreves det at man gjør noe, altså det medfølger også at man gjør oppgaver, ikke sant? Så det var noe med det å få den ansvarsbevisstheten over på det. Det betales ikke bare ut penger for at man skal klare seg. Det betales jo ut penger fordi at man forventer at nå skal jeg gjøre noe tilbake for å komme meg videre.

I intervjuene fremkommer en tydelig sammenheng mellom rettigheter og plikter, hvor brukerne må oppfylle sine vilkår for å ha rett på stønad. Flere av informantene trekker paralleller mellom pliktet aktivitet og tilknytning til arbeidslivet. Informant B er på samme tid bevisst på skille mellom en frivillig jobb og pliktet oppmøte på tiltak:

Så er det jo sånn at når du er arbeidssøker, så er du jo i arbeidsverdenen på samme måte som en som jobber. Jeg jobber, og jeg har en tvang til å møte opp på arbeidsplassen hver dag. Og hvis jeg blir syk en dag, så ringer jeg til arbeidsgiver, men det oppfattes jo som litt mer frivillig. Jeg ønsker å jobbe der jeg jobber.

Informant C forteller at hun forventer at ungdommene tar noe ansvar selv for egen situasjon og prøver å motivere dem til å være aktive deltakere i prosessen:

Prøver å legge til rette at dette skal gå godt med å fylle tett opp og være på, men til syvende og sist er det jo de som er sjefen i sitt eget liv. Om de ikke vil selv så er det jo vanskelig. Og jeg sier jo det til dem [brukerne] og; det er du som bestemmer. På en grei måte da, men det er jo de som er sjefen i sitt eget liv.

4.3 Sanksjoner og advarsler

Aktivitetsplikten må ses i lys av sanksjoner og varsel om sanksjoner. Om ikke brukernes plikt til å delta på ulike aktiviteter blir oppfylt, kan dette føre til konsekvenser i form av bortfall av stønad eller varsel om dette. Informantenes beskrivelser viser at de er restriktive til det å sanksjonere samt bruke advarsel som «motivasjon» for deltakelse, men i noen tilfeller beskrives det som uunngåelig. Dermed kan også sanksjoner og advarsler ses som virkemidler for å fremme aktivitet og deltakelse.

Noen av Nav-veilederne gir uttrykk for bekymringer knyttet til bruken av sanksjoner og advarsler. Dette inkluderte bekymringer om mulige negative konsekvenser for den arbeidslediges økonomi og livssituasjon, samt hvordan det kunne påvirke samarbeidet mellom veilederen og den arbeidsledige.

Imidlertid nevnes det også at det kan være utfordrende å formidle informasjon om sanksjoner og trekk i stønad til unge arbeidsledige, spesielt hvis de oppfatter det som straffende eller urettferdig. Nav-veiledere legger vekt på å kommunisere på en respektfull og forståelig måte og skape en åpen dialog med den unge arbeidsledige. De prøver å formidle at vilkår om aktivitet ikke er ment som straff, men at deltakelse er viktig for å kunne komme forrest mulig ut i jobb.

Noen av informantene problematiserer at vilkår om aktivitet og plikt til deltakelse kan oppleves som tvang, da manglende oppmøte i tiltaket førte til reduksjon i stønad. Særlig informant D opplevde det som vanskelig å stå i rollen som «portvokter»:

Jeg opplevde vel at det kanskje kunne bli litt sånn at hvis du ikke møter opp de og de dagene, så blir en trekk. Forså vidt var det jo greit også å kunne ha den sanksjonen, men det er jo ikke sånn at jeg brukte aktivt det for å bygge relasjon eller få de til å komme.

Informant B viser bevissthet rundt brukernes opplevelse av plikt til deltakelse og sanksjoner:

Det var jo ikke så mye du tapte på å miste en dag der [i tiltaket] da, men folk kom jo på grunn av at ellers ville det droppes. Så det har jo godt mulig vært opplevd som en slags type tvang da.

4.3.1 Sanksjoner og advarsler basert på skjønn

Det synes å være en viss grad av individuelle skjønnsvurderinger i bruken av sanksjoner. Veilederne uttrykker ønske om å unngå at tiltakene og aktiviteten oppleves som tvang. De forsøker å kommunisere på en måte som gjør at det ikke oppleves som straff, og prøver å legge til rette for best mulig samarbeid med brukerne.

Informant A er bevisst at noen kan oppleve pliktet deltakelse som tvang, og prøver å formidle til ungdommene at straff ikke er intensjonen:

Vi prøver å være veldig tydelig på at dette er ikke det vi ønsker. Vi ønsker ikke å trekke noen av dere penger. Det er ikke det som er fokus. Vi ønsker at dere skal gå fortest mulig ut i jobb. Det er motivasjonen vår, men for at vi skal nå det og for å hjelpe deg med det, så må dere møte. Det er liksom det eneste. Samme om dere sitter her og halvveis sover i sofaen. Det er egentlig akkurat det samme for meg. Men kom på en måte.

Informant A forklarer videre hvordan hun gjør individuelle skjønnsvurderinger og prøver å være litt tålmodig med ungdommen. Hun anser det ikke som hensiktsmessig å gi advarsel eller sanksjoner med en gang, men forventer at de unge er åpne for dialog og tar noe ansvar selv:

Vi har jo et handlingsrom der og (...) Over tid, hvis ikke jeg kommer i dialog og du ikke møter opp til samtaler jeg har satt opp, så tenker jeg OK, da må en gjerne sende et varsel og at nå må du på banen. En strekker nok strikken langt der i forhold til kanskje andre voksne som har dagpenger.

Videre er forteller hun at hun ønsker å unngå at advarsler og sanksjoner hemmer relasjonen mellom veileder og bruker. Hun vektlegger betydningen av å ha en felles plan og opplevelse av å være på lag med ungdommen:

Hvis jeg etter to dager ikke hadde fått tak i dem, og så sendt varsel. For meg blir det da bare helt dumt. Hva er målet her? Er vel å få de i dialog, få en relasjon som gjør at de åpner seg og kan føle at vi er på lag.

Det er ikke sånn at jeg står her med pengesekken. Det er jo et maktperspektiv. Og jeg tror vi alle i ungdomsteamet prøver å roe den, for det er ikke det som er fokuset. Jeg tror du kommer mye lenger med å føle at nav er på lag med deg.

Informant B opplever å ha mindre handlingsrom i skjønnsutøvelsen når det gjelder sanksjoner over for de som ikke møtte opp til tiltak:

Men akkurat det der [tiltaket], det var jo da faktisk et krav. Og du ble trukket i utbetaling hvis du ikke kom.

Informant D har lignende erfaringer, og forteller at deltakelse i tiltak i utgangspunktet var et krav for alle mottakere av sosialhjelp. Hun sier at de prøvde å utsette trekk i utbetaling og gjorde noen individuelle vurderinger der det var mulig. Hun følte seg noe alene med et stort ansvar, og trivdes ikke med å ha den økonomiske styringen:

Jeg opplevde jo at i starten når noen kom inn, så ga vi jo de litt muligheter, litt slingringsmonn, altså det var ikke sånn at vi trakk med en gang. Vi var absolutt rausere, og måtte jo på en måte ta en liten individuell vurdering og. Men det var vel et par to-tre ganger og så måtte vi gi beskjed at nå er det sånn at vi faktisk må trekke.

Jeg opplevde nok at det var litt lite oppfølging fra ledelsen, som gjorde at det ble litt vanskelig for meg å stå i det oppdraget. Så var det vel litt den biten med å ha den økonomiske styringen i bakgrunnen hele tiden.

4.3.2 Sanksjoners effekt på motivasjon

Flere av Nav-veilederne nevnte at de brukte sanksjoner og advarsler som et motivasjonsverktøy for å opprettholde engasjementet og fremme aktivitet blant unge arbeidsledige. Dette kunne inkludere å informere den arbeidsledige om mulige konsekvenser, som reduksjon eller stans i økonomiske ytelser, hvis de ikke møtte krav og forventninger knyttet til aktivitet.

Flere av informantene sier at sanksjoner og advarsler ikke nødvendigvis fører til at vilkårene blir oppfylt. I andre tilfeller oppleves trekk i utbetaling som eneste måten å få folk til å møte. Informant A forteller at hun foretrekker om ungdommen har annen motivasjon for å delta, men at enkelte synes å motiveres mest av det økonomiske:

Noen så funker det å trekke noe penger av. Og så kjenner de, jeg får bare møte opp da. Men jeg vil jo at de skal møte på grunn av at de ser nytten av å møte, men så er det jo sånn at for noen så trenger det å være penger i tillegg. For å få et spark bak.

Informant D erfarer at sanksjoner og trekk i utbetaling ikke er hensiktsmessig i møte med de yngste, og forteller at det hadde mest effekt hos de mest hjelpetrengende:

Det jeg opplevde var at de yngre ga litt mer faen i de pengene. Rett og slett. Det var ikke så farlig. Mens de eldre gjerne med utenlandsbakgrunn og mange barn og utgifter da, var kjempeavhengig av de pengene.

Informant D forteller videre at det ble drøftet ved hennes kontor å innføre det hun kaller «motivasjonslønn», hvor man får ekstra betalt for deltakelse i tiltak fremfor trekk ved manglende oppmøte:

Vi snakket jo litt om det med å kanskje ha motivasjonslønn. Og det omhandlet om vi skulle gi mer for at de skulle delta på tiltaket. At de dagene de møter opp, så får de litt ekstra, 200 kroner per dag for eksempel. Men det ble noe bytte av avdelingsledere og litt sånn forskjellig, som gjorde at det bare egentlig rant ut i sanda.

Informant B understreker at hun opplevde deres tiltak som bra for mange, men hun reflekterer rundt kravet om oppmøte og hvor hensiktsmessig pliktet deltakelse er. Hun problematiserer

også sanksjoner i form av stønadskutt for de som ikke møter opp, da dette dreier seg om mottakere av sosialhjelp som allerede har lavest ytelse:

Hvis du er i en nødssituasjon, hva i all verden skal jeg gjøre nå, sant? Skal ikke gå lenger på videregående skole. Det er bare helt ulidelig. Hvor i all verden er det jeg kan få jobb? Hvem kan jeg snakke med? Og så blir du da møtt med at du må komme på disse tingene her og der, så kan det bli opplevd på en negativ måte. På en annen måte enn hvis jeg tenker at hvis jeg ikke møter på jobben, så kan jeg miste han sant? Det er litt annerledes, for da er du på eksistensminimum. Hvis du trenger sosialhjelp.

Alt det kan jo føre til at en rett og slett dropper ut fra Nav, men hvis du da har søkt om sosialhjelp og du trenger de pengene, så må du jo holde deg inne i Nav, for de sjekker opp i det hele tiden. Annenhver uke må du sende de meldekortene, men hvis du slutter å sende de så bare dropper det ut av systemet, så folk må jo aktivt gå inn for dette her også.

4.4 Oppsummering av funn

Informantene knytter aktivitetsplikt og vilkår om aktivitet til bestemte tiltak som er utformet med hensikt å kunne gi tett og god oppfølging til unge sosialhjelpsmottakere. De Nav-veilederne som opplever tiltakene som hensiktsmessige og av god kvalitet, betegner aktivitetsplikten som et positivt virkemiddel med gode intensjoner. Her skiller en av informantene seg ut fra de andre; hun som ikke lengre er ansatt i Nav uttrykker mindre positive holdninger til tiltaket og til aktivitetsplikten generelt.

Funnene viser at aktive vilkår og medfølgende sanksjoner benyttes som middel for å nå noen mål knyttet til hva Nav-veilederne mener fremmer arbeidsinkluderingen av unge; tidlig innsats, det å komme i kontakt og danne en relasjon, avdekke utfordringer og avklare helse, forebygge isolasjon og passivitet samt motivere og ansvarliggjøre ungdommen. Utfordringer ved aktiveringsarbeidet blir belyst, blant annet hvordan ungdom er spesielt vanskelige å få kontakt med og motiveres mindre av reduksjon i stønad. Bruk av individuelle skjønnsvurderinger blir trukket fram som en nødvendig del av arbeidet. Når det gjelder

sanksjoner er det forskjeller i hvor mye rom det er for bruk av skjønn, og hvordan sanksjoner og advarsler iverksettes.

Disse temaene vil sammen med relevant teori danne grunnlaget for drøftingen. Oppgavens problemstilling er forholdsvis vid og gir rom for drøfting av flere ulike tema. Informantenes fokus i intervjuene og analysen av datamaterialet har bidratt til å snevre inn og konkretisere hva som skal diskuteres i neste kapittel. Funnene har bidratt til å belyse Nav-veiledernes holdninger til aktivitetsplikt overfor unge sosialhjelpsmottakere og hvordan aktiveringsarbeidet blir praktisert. I diskusjonen skal det forsøkes å se på mulige forklaringer til holdninger og praksis som fremkommer i analysen, i lys av tidligere forskning.

5.0 Diskusjon

I denne delen skal jeg med utgangspunkt i problemstillingen og utvalgt teori drøfte hvilke funn som ble gjort i analysearbeidet. Problemstillingen gjentas her: *Hvilke holdninger har sosialfaglige veiledere i Nav til aktivitetsplikt, og hvordan erfarer de å stille vilkår om aktivitet overfor unge sosialhjelpsmottakere?*

Funn som jeg har gjort i analysen samsvarer i stor grad med tidligere forskning som sier at Nav-veiledere generelt har en positiv holdning til innføring av aktivitetsplikt overfor unge. På samme tid er det momenter som trekkes frem som utfordrende når det skal stilles vilkår om aktivitet overfor unge sosialhjelpsmottakere. Jeg skal i denne delen gå dypere inn i dette fenomenet, og se på mulige forklaringer til holdninger og erfaringer som uttrykkes hos frontlinjearbeiderne.

5.1 Holdninger til aktivitetsplikten

5.1.1 Hensiktsmessige tiltak

En forutsetning for positivitet knyttet til aktivitetsplikten synes å være tilbud av tiltak som sosialarbeiderne opplever som hensiktsmessige. Dette er i tråd med rundskrivet knyttet til innføring av § 20a i Sosialtjenesteloven om aktivitetsplikt. Lovendringen og ungdomssatsningen har gitt rom for utforming av tilpassede tiltak rettet spesielt mot unge. Nav-veilederne presiserer at de ikke anser det hensiktsmessig å stille vilkår dersom det ikke har noen effekt. Målet er at ungdommen skal komme nærmere arbeidslivet, og vilkårene som stilles må legge til rette for å nå dette målet.

Funnene i denne studien tilsier ikke utelukkende positive holdninger. Særlig en av informantene, som ikke lengre er ansatt hos Nav, var mer kritisk til aktivitetsplikt og tiltak. En mulig forklaring på ulike holdninger til aktivitetsplikten kan være knyttet til variasjoner i utforming og organisering av tiltak. Dette varierte i stor grad hos de ulike Nav-kontorene som sosialarbeiderne representerte. De som hadde positiv oppfatning av eget tiltak, uttrykte mer positive holdninger til aktivitetsplikten generelt. Informanten som hadde sluttet i jobben hadde negative erfaringer med det tilbudte tiltaket og til gjengjeld også mindre positive holdninger til aktivitetsplikten. Dette var noe hun presiserte selv; det var ønskelig med tiltak som gjorde det fristende for ungdommen å delta og hun trekker frem muligheten for

motivasjonslønn, altså ekstra utbetaling for deltakelse. Hun mente at dette kunne føre til mindre behov for bruk av advarsler om trekk og eventuelle sanksjoner, da tiltaket i seg selv kunne være motivasjon nok.

Et av inntrykkene jeg satt igjen med i etterkant av intervjuene, var hvordan enkelte veiledere forsøkte å «selge» tiltaket som ble tilbudt hos dem. De var utelukkende positive til aktivitetsplikten i den forstand at det var hensiktsmessig, noe samtlige veiledere jeg intervjuet opplevde at egne tiltak var. Ved å vise til det de opplevde som vellykkede tiltak kunne de forsvare og legitimere aktivitetsplikten. På samme tid trekkes det fram hvordan vilkår om aktivitet i form av deltakelse i tiltak har som hensikt å ansvarliggjøre, avklare helse og ressurser samt bidra til dialog mellom bruker og system.

5.1.2 Virkemidler i aktiveringsarbeidet

I analysen fremkommer det at aktivitetsplikten og vilkår om aktivitet oppleves som et nyttig virkemiddel i arbeid med ungdom. Dette inntrykket er noe som samsvarer med tidligere forskning på område (Hernæs, 2021; Lidén & Trøttestad, 2019). Informantene i denne studien legger særlig vekt på mulighetene som aktivitetsplikten gir. Mulighet for bedre tiltak, men også mulighet for tidlig innsats og kunne være tettere på ungdommen.

I analysen ses det at sosialarbeiderne bruker vilkår om aktivitet som et virkemiddel for ansvarliggjøring. Noe som trekkes fram er dette med gjensidig forpliktelse - på samme tid som aktivitetsplikten har medført flere plikter knyttet til ungdommens rettigheter, plikter det også Nav med å faktisk følge opp og tilby passende aktiviteter. Med utgangspunkt i lovverk og rundskriv (Sosialtjenesteloven § 20a) og det informantene forteller om organisering av tiltak, kan det likevel diskuteres om dette er en «gjensidig forpliktelse». Det er ikke presisert hva tiltakene skal inneholde eller hvor hyppig aktiviteten skal være, bare at det skal være «hensiktsmessig». Store variasjoner i innhold og hyppighet fører til ulike krav samt ulike tilbud for den enkelte. Når unge sosialhjelpsmottakere blir automatisk innlosjert til fastsatte tiltak som skal dekke et mangfold av ulike utfordringer, kan det diskuteres om det er mer en ansvarsfraskrivelse fra forvaltningens side, som sparer tid på å tilpasse hjelpetilbudet for den enkelte.

En annen forklaring på den positive holdningen var hvordan deltakelse i tiltak ga muligheter for raskere avklaring. Den tette oppfølgingen i tiltaket gir forutsetninger for å raskt avdekke

hvilke utfordringer og ressurser ungdommen har, og eventuelt oppklare om de kan ha krav på andre ytelser. Nav-veilederne trekker det fram som et tidsbesparende virkemiddel. Denne formen for effektivisering av arbeidsmarkedstiltak kan ses som et kjennetegn ved den globale aktiveringspolitikken (Immervoll & Scarpetta, 2012, s. 1). En mulig fallgruve er at det fordrer at sosialarbeideren er tett på og tar individuelle hensyn, samt har kompetanse til å avdekke helseutfordringer. En annen mulig utfordring er at ungdom med ekstra hjelpebehov forsvinner i mengden, og at det blir de som roper høyest som blir prioritert og får hjelp.

Informantene vektla dialog med brukeren som en viktig del av arbeidet med ungdom. Dette var noe samtlige opplevde som særlig utfordrende med de yngste. En av årsakene til fokus på dialog kan ligge i at kommunikasjon er et grunnleggende virkemiddel i aktiveringsarbeidet, som kommer til uttrykk i de *kommunikative styringsformene* som har kommt med aktiveringsstaten (Øverbye, 2013). Kommunikasjonen mellom Nav-veileder og bruker vil være preget av dialogens underliggende formål, nemlig å fremme motivasjon hos ungdommen til å handle på en bestemt måte – være en aktiv deltaker i egen prosess, delta i tiltak og søke jobb. Informantene er bevisst maktperspektivet i denne sammenheng, og peker på hvordan de prøver å unngå at deltakelse i tiltak oppleves som tvang. De ordlegger seg på måter som fremmer motivasjon og forsøker å presentere fordeler med tiltaket på samme tid som de beskriver det som uformelt og lavterskel. Her kommer Øverbyes (2013) begrep om *vennlig listighet* til syne. Styringen forsøkes kommunisert på en måte som ikke oppleves som styring, men heller en vennlig oppfordring fra noen som er på samme lag.

5.1.3 Skjønn, ambivalens og sanksjoner

Når det er snakk om sanksjoner, fremstår Nav-veilederne noe mer restriktive og tilbakeholdne i sine uttalelser. De uttrykker ønske om å unngå sanksjonsbruk der det er mulig, og forsøker å se hva som ligger bak eventuelt manglende motivasjon og deltakelse. Til tross for tilsynelatende skepsis til sanksjonsbruk, må det allikevel presiseres at sanksjoner er en uunngåelig del av aktivitetsplikten. Om aktiviteten skal regnes som en plikt og være noe mer enn symbolpolitikk, er det følgelig behov for konsekvenser dersom pliktene ikke blir oppfylt (Hagelund et al., 2016, s. 30). Dette er noe veilederne er innforstått med, men det er variasjon i hvordan den enkelte benytter advarsler og sanksjoner.

Slik som Hagelund et al. (2016) poengterer, er det ikke noen konkrete føringer for dagens sanksjonsregime, noe som fører til ulike prosedyrer for praksis. Det ses variasjoner hos de

ulike kontorene, men også individuelle forskjeller blant Nav-veiledere. Enkelte av veilederne forteller om en automatikk; dersom en ikke deltar i pliktet aktivitet blir sosialhjelpen redusert. Andre synes å ha mer rom for skjønnsutøvelse når det gjelder sanksjonsbruk. Ulik praksis knyttet til bruk av skjønn i sanksjonsregime kan ha fordeler og ulemper. På den ene siden gir dette rom for mer individuell tilpasning og «skreddersøm», hvor sosialarbeideren kan ta hensyn til den enkeltes muligheter for å innfri aktivitetsplikten (Terum et al., 2017). På den annen side kan det resultere i vilkårlig hjelp som avhenger av hvilken kommune du bor i samt hvilken veileder du får tildelt.

Hagelund et al. (2016) belyser utfordringer med skjønn og sanksjoner. De trekker frem dette med vilkårlig maktbruk, der velferdsforvaltere har et mandat til å utøve makt som kan gi negative følger for mottakeren. «Problemet kan enten være at regelverket gir for mye rom for skjønn, eller at for lite gjøres for å standardisere skjønnet» (Hagelund et al., 2016, s. 40).

Når informantene i denne studien betegner plikt, advarsler og sanksjoner uttrykkes en ambivalens, slik som tidligere omtalt av Øverbye (2013). Det fremstår en tilstedeværelse av spenninger knyttet til lojalitet, som veksler mellom hensyn til systemet og hensyn til ungdommen. De er innforstått med at eventuelle sanksjoner kan ha uheldige konsekvenser for brukeren og for samarbeidsrelasjonen. På samme tid er de klare på at de har et regelverk å forholde seg til. Enkelte Nav-veiledere benytter advarsler for å motivere til deltakelse, men antakelig også for å unngå sanksjonsbruk. De som har mulighet for å bruke skjønn, understreker at de er restriktive og avventende med å bruke advarsler også, da trussel om stønadstrekk trolig oppleves som maktbruk og tvang. I noen tilfeller opplever Nav-veilederne det som uunngåelig, og det eneste effektfulle virkemiddelet for å motivere den enkelte til å delta i tiltak. Denne ambivalensen og *tvetydigheten* vil trolig påvirke relasjonen mellom Nav-veilederen og ungdommen (Øverbye, 2013). Noen av veilederne uttrykker misnøye med å sitte på den økonomiske styringen, og ønsker å dempe maktperspektivet så langt det lar seg gjøre. En annen årsak til informantenes tilbakeholdenhet med sanksjoner kan være fraværet av hensiktsmessig effekt på motivasjonen, noe som jeg skal se nærmere på i neste del.

5.2 Effekt og konsekvenser

Aktivitetsplikten har som vist ikke hatt noen synlig effekt på unges overgang til arbeid eller utdanning (Hernæs, 2021; Lidén & Trætteberg, 2019). Som nevnt kan en av årsakene til dette

være at vilkår om aktivitet ble benyttet også før det ble tilføyd lovverket i 2017. Funn fra analyse viser at Nav-veilederne opplever at pliktet tiltak ikke lykkes i å motivere alle til deltakelse. Flere av de som møter opp er helt avhengige av den økonomiske stønaden. De som sanksjoner synes å fungere på, er det mest utsatte; de med rusproblematikk og de med barn å forsørge. Den synlige effekten av aktivitetsplikten som trekkes fram er Nav-veiledernes positive holdning til aktive vilkår som virkemiddel i det sosiale arbeidet. Det bidrar til å strukturere og standardisere arbeidet og gir nye verktøy i arbeidet med unge.

5.2.1 Sanksjoner som styringsmidler

Flere av Nav-veilederne påpeker at pliktet deltakelse og sanksjoner ikke har effekt på alle. De opplever at det har størst effekt på de mest utsatte brukerne, det vil si de med sammensatte utfordringer. Sanksjoner er dermed mer straffende og inngripende for enkelte, nemlig de som er mer avhengige av økonomiske ytelser. I slike tilfeller går det ikke bare utover individet, men også barn av sosialhjelpsmottakere. Noen av veilederne trekker fram dette som en ulempe med aktivitetsplikt og sanksjoner. En kan da diskutere om aktivitetsplikten har vært hensiktsmessig å innføre. Lovendringen har ikke medført økt arbeidsdeltakelse blant de yngste, men har ført til en ekstra byrde og «straff» for de mest sårbare i gruppen.

Det kan problematiseres at utformingen av stønadene er gjort med utgangspunkt i attraksjonsmodellen, det vil si at trygdeytelsene skal ikke være så gode at folker velger å stå utenfor arbeid (Øvrelid, 2019). Funnene gjort i denne studien viser som nevnt at trekk i stønad ikke nødvendigvis fører til økt motivasjon, og i tillegg kan det få alvorlige konsekvenser for de mest utsatte brukerne. Det er heller ikke noe som tilsier at sjenerøse trygdeytelser fører til redusert motivasjon (van der Wel, 2012). Slik som noen av informantene presiserer, er dette mennesker som allerede lever på eksistensminimum. En kan da stille spørsmål ved hvordan man kan legitimere trekk i en ytelse som i utgangspunktet er veldig lav.

Noen av virkemidlene i aktiveringsarbeidet kan for den enkelte oppleves svært inngripende og disiplinerende. Det blir presentert som et valg ungdommen har; oppfylle sine plikter eller miste retten til hjelp som enkelte er helt avhengige av. Denne formen for styring kan med fordel defineres som frivillig tvang, da det for mange ikke er et reelt valg. Slik som Øvrelid (2019) poengterer: «Hvem kan si hvor grensen går mellom egne valg og respons på samfunnets og profesjonenes forventninger til den enkelte samfunnsborger?» (Øvrelid, 2019, s. 267).

En kan videre stille spørsmål ved hvem aktivitetsplikten skal være til nytte for. Lidén og Trætteberg (2019) viser til at ungdommen selv er mer delt i sine holdninger til aktivitetsplikten og fremstår ikke like positive som Nav-veiledere. Det presenteres som et nyttig virkemiddel for de som skal utøve aktiveringsarbeidet, noe som bekreftes av informantene i denne studien, men dette går på bekostning av individenes frihet.

Aktivitetsplikten og medfølgende sanksjoner kan betegnes som maktmidler som reduserer de unges frihet. Gjennom paternalistiske praksiser i Nav er det den individuelle veileder som definerer hva som er hensiktsmessig bruk av fritid (Haikkola, 2019). Dette kommer til uttrykk i analysen, hvor informantene gjennom bruk av tiltak forsøker å avverge isolasjon og inaktivitet. De unge må «opp av hiet» og en må «ansvarliggjøre de som ikke gidder». Ungdommens fritid utenfor tiltaket blir fremstilt som inaktivitet. Disse utsagnene belyser en mistillit, og viser til motstridende tendenser ved aktiveringsarbeidet. Kontrollering av brukernes atferd og tidsbruk synes å bli tillagt større fokus enn prinsipper om selvstendigjøring, selvforsørgelse og hjelp til selvhjelp (Haikkola, 2019).

5.2.2 Individualisering

Informantenes fortellinger viser at Nav-veiledere tar individuelle hensyn der det anses nødvendig, eksempelvis om det er helsemessige eller andre utfordringer. De anerkjenner at pliktet aktivitet i form av tiltak ikke er hensiktsmessig for alle. I andre tilfeller blir manglende deltakelse forklart med mangel på motivasjon hos den enkelte. Dersom ungdommen ikke vil delta i tiltaket, er det ungdommens tankesett som må endres. De må motiveres til å se at tiltaket er for deres eget beste.

Med unntak av informanten som nylig sluttet i Nav, blir innholdet i tiltaket i liten grad presentert som en mulig årsak til manglende oppmøte og engasjement blant de unge. Utfordringer blir i stor grad lagt på individet – de vil ikke møte, de har sammensatte utfordringer, de er umotiverte og de er vanskelige å komme i kontakt med. Det rettes lite kritikk til tiltak og hjelpen som tilbys. Dette belyser hvordan sosiale problemer individualiseres. Dette fører til at ungdommer risikerer å bli møtt med mistillit og moralisme; ingen har egentlig lyst til å jobbe og en må yte for å få.

Individualiseringen kan knyttes til aktiveringspolitikken og arbeidslinja. Velferdsordningene utformes med mål om høyest mulig sysselsetting, og forsøker å finne å den riktige balansen

mellom rettigheter og plikter (Kildal, 2012; Stjernø & Øverbye, 2012). Noe som er verdt å merke seg er at til tross for at arbeidsledighet generelt og ungt utenforskap spesielt kan defineres som et samfunnsproblem, er tiltakene i bekjempelsen preget av vilkårsstillelse og krav til individet, som skal tilpasse seg et stadig mer brutalt arbeidsmarked (Øvrelid, 2019, s. 263). I og med at ungt utenforskap er et problem på både individ- og samfunnsnivå, krever det helhetlige tjenester med innsats fra flere kanter (Fyhn et al., 2021). For at dette skal være mulig må det kartlegges hva som fører til at unge faller utenfor, og hva som skal til for å inkludere gruppen.

5.3 Sosialisering og disiplinering: læring i Nav-systemet

Til tross for presenterte problematiske sider ved aktivitetsplikten overfor unge sosialhjelpsmottakere, er det fortsatt en positiv holdning blant Nav-ansatte. Hva kan være årsaken til dette? Et av de mest interessante funnene som ble gjort i analysen, var det store skillet mellom de som fortsatt var ansatt i Nav og hun som nylig hadde sluttet. Jeg ønsker å utforske dette fenomenet med bakgrunn i teorier om sosialisering og disiplinering.

Som tidligere nevnt kan årsaken være ulik utforming av tiltak og opplevd hensiktsmessighet av tiltaket. Dette kan derimot ikke være eneste forklaring. Lidén og Trætteberg (2019) viser nemlig til en generelt positiv holdning til aktivitetsplikten blant Nav-ansatte, til tross for de store differanser i tiltaksutformingen. I rapporten vises det til en mulig forklaring på den positive holdningen; aktivitetsplikten gir de ansatte større mulighet for å styre brukernes atferd.

En annen mulig forklaring på skille er forvaltningens sosialiseringspotensiale. Det er tidligere gjort studier på forvaltningen generelt og Nav spesielt når det gjelder hvordan arbeidsplassen former sine ansatte (Lægreid & Olsen, 1978; Sadeghi, 2020). Det vises til hvordan det foregår en *institusjonell læring*, ved at det utvikles felles holdninger, arbeidsmetoder og målsettinger på den enkelte arbeidsplassen (Terum et al., 2017, s. 162). Dette kan føre til en form for gruppetenking og konformitet, hvor man tilpasser seg systemet som man arbeider innenfor og den kulturen som er på arbeidsplassen.

Noe som kan bekrefte teorier om sosialisering, disiplinering og læring i systemet er at utdanning tilsynelatende har lite å si for praksis og holdninger (Sadeghi, 2020; Terum et al., 2017). Arbeidsplassen, i dette tilfelle Nav, blir trukket frem som viktigste arena for læring og

sosialisering av aktiveringsmedarbeidere. Enkelte arbeidsformer i Nav og aktiveringsmålsettingen kan tilsynelatende kan havne i strid med sosialfaglige verdier og oppleves som en trussel mot profesjonen (Skjefstad, 2013; Øvrelid, 2018). Navs potensiale til å forme de ansattes holdninger, verdier og praksis kan være med på å forklare hvordan sosialarbeidere ikke skiller seg fra sine kollegaer - og hvordan de til tross for mulige uforenelige verdier, støtter opp under aktivitetsplikten. Det er mulig at Nav utvikler aktiveringsarbeidere som tilpasser seg arbeidsformene de er gitt, og at de som ikke mestrer dette slutter.

Lægreid og Olsen (1978) viser til en hyppig utskiftning av personale i forvaltningen. De betegner dette fenomenet som en slags «renselsesprosess», hvor de som ikke tilpasser seg til systemet har større sannsynlighet for å slutte (s.130). Informant D hadde en relativt kort ansettelse, cirka to år, som vil si forholdsvis liten tid til sosialisering og læring. Da hun forsøkte å uttrykke sin misnøye og komme med forslag til forbedringer ble hun møtt med motstand fra ledelsen. Da hun uttrykte problemer med å få folk til å delta i tiltaket, ble hun bedt om å jobbe med måten hun presenterte opplegget for ungdommen. På samme tid opplevde hun det som belastende å måtte true med trekk i utbetaling. Dette er faktorer som trolig førte til hennes exit. Det er med andre ord rimelig å anta at det er sterke mekanismer som gjør det vanskelig å endre systemet fra innsiden.

En tredje mulig forklaring kan være individualisering av Nav-ansatte og lojalitet til arbeidsplassen. Enkelte av informantene trekker frem dette med personlige egenskaper, og anser det som grunnleggende for å mestre arbeidet med ungdom. Det påpekes at Nav-veilederen bør være tålmodig, tilgjengelig, fleksibel, uformell og tydelig. De tillegger seg selv ansvar for å klare å motivere ungdommene til aktiv deltakelse. Dette samsvarer med Øvrelid (2018) sine funn, nemlig at sosialarbeidere i Nav fremstår som lojale til systemet de representerer, og anser det som et individuelt ansvar å mestre systembetingelsene. Lægreid og Olsen (1978) viser til lignende tendenser i deres undersøkelser:

Det hovedmønster som framstår er at tjenestemennene hverken er talsmenn for de samfunnsgrupper de tilhører eller nøytrale regelandvendere eller eksperter. Vår tolkning er at de først og fremst er forsvarere av de institusjoner de er tilknyttet, og de mål, oppgaver, virkemiddel og målgrupper de er satt til å ivareta. Men det er også variasjoner innenfor dette mønster, noe som understreker at det er vanskelig å komme bastante påstander om forvaltningen, eller departementene, som helhet (Lægreid & Olsen, 1978, s. 9).

6.0 Konklusjon

Hovedmønster i funn er at sosialarbeiderne i stor grad er positive til aktivitetsplikten og aktive vilkår i form av tiltak overfor unge sosialhjelpsmottakere. Flere av informantene opplever pliktet aktivering som et nyttig verktøy for sosialfaglig arbeid i møte med ungt utenforskap. Det gir dem mulighet for å følge tettere opp, komme i posisjon til å hjelpe og raskere avklare og kartlegge utfordringer og ressurser hos den enkelte. Det benyttes også som et middel for ansvarliggjøring og selvstendigjøring, da pliktet deltakelse fordrer at ungdommen er aktiv i egen prosess og unngår isolering. Det kan derimot synes at effekten av aktivitetsplikten utenfor det å strukturere Nav-veilederes arbeid, det vil si om det har bidratt til at flere unge kommer i arbeid, er noe uklart.

Det er tydelig problematiske sider ved aktivitetsplikten, og Nav-veilederne støter på flere utfordringer i aktiveringsarbeidet med unge sosialhjelpsmottakere. De yngste betegnes som vanskelige å komme i kontakt med, det er krevende å få de til å møte opp til samtaler og tiltak på samme tid som de har sammensatte utfordringer som krever tett oppfølging. Disse utfordringene problematiseres lite i lys av organisatoriske faktorer og hvordan tiltakene er utformet. Nav-veilederne fremstår som lojale til systemet de representerer. Det betegnes som sosialarbeiderens individuelle ansvar å motivere den enkelte på best mulig vis, på samme tid som individet har ansvar for å ta tak i egen situasjon og oppfylle sine plikter.

Sanksjonssiden av aktivitetsplikten er sosialarbeiderne mer kritiske til. Nav-veiledere opplever at sanksjoner i form av trekk i utbetaling har lite effekt på de yngste, og kan i verste fall kan føre til at flere faller utenfor Nav-systemet. De som «motiveres» av stønadstrekk og dermed blir hardest rammet av sanksjoner er de mest utsatte, nemlig de med barn eller andre forpliktelser som gjør at de er avhengige av den økonomiske ytelsen. Advarsler om trekk og medfølgende sanksjoner er til tross for dette et benyttet virkemiddel, gjerne som en siste utvei for å motivere ungdommen til å være i aktivitet.

Til tross for mulige utfordringer og negative konsekvenser, framsnakker Nav-veilederne aktivitetsplikten og tiltakene de tilbyr unge sosialhjelpsmottakere. Det kan være flere årsaker til dette. Et funn av særlig interesse i denne sammenheng var forskjellen i holdninger som synes å være til stede hos informanten som ikke lengre var ansatt i Nav. En mulig forklaring kan være teorier om hvordan ansatte blir sosialisert og disiplinert i forvaltningen. Det er ikke

usannsynlig at forvaltningens potensiale for å forme sine ansatte påvirker deres holdninger og praksis.

6.1 Implikasjoner for fremtidig forskning

Studien kan fungere som supplement til en relativt begrenset forskning på sosialt arbeid i møte med aktiveringsstaten. Med hensyn til studiens datamateriale og et begrenset antall informanter, må det tas forbehold om at funnene ikke nødvendigvis kan generaliseres til å gjelde alle Nav-veiledere. Det finnes derimot samsvar mellom funn i denne studien og forskning som er gjort tidligere i henhold til sosialarbeideres erfaringer med og holdninger til aktivitetsplikt overfor unge sosialhjelpsmottakere.

Det er også samsvar når det gjelder funn som sier det er store variasjoner i bruk av advarsler og sanksjoner. På samme tid bekrefter denne studien at det er betydelige forskjeller i utformingen av tiltak og hjelpen som tilbys ungdom utenfor arbeid og utdanning. Dette er noe som bør rettes søkelys på, da det kan føre til ulik praksis og dermed ulik behandling av de unge som søker hjelp hos Nav.

Noe annet som vil være av interesse å se nærmere på er om aktivitetsplikten er det nyttigste virkemiddelet i arbeid med ungt utenforskap. Det har blitt vist til studier som finner manglende effekt på arbeidsdeltakelse blant unge etter innføring av aktivitetsplikten. Funn fra denne studien tilsier at pliktet deltakelse i tiltak og medfølgende sanksjoner har mindre effekt på motivasjon hos de yngste, og kan på samme tid føre til negative konsekvenser og strengere krav for de mer sårbare. Det kan være nyttig å se på alternative virkemidler som kan bidra til at flere unge kan delta i arbeidslivet.

Det vises til Navs muligheter for å forme de ansattes holdninger og praksis gjennom sosialisering, disiplinering og læring. For å kunne konkludere med dette må det gjennomføres undersøkelser med større utvalg, som gir mulighet for sammenligning av erfaringer og holdninger til de som tidligere har jobbet i Nav og de som fortsatt er ansatt. I denne sammenheng vil det være av interesse å undersøke hvor hyppig utskiftning det er blant personale i Nav og hva som eventuelt fører til at veiledere slutter i jobben.

7.0 Referanser

- Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Braun, V. & Clarke, V. (2014). What can “thematic analysis” offer health and wellbeing researchers? *International Journal of Qualitative Studies on Health and Well-being*, 9(1), 26152. <https://doi.org/10.3402/qhw.v9.26152>
- Dalland, O. (2020). *Metode og oppgaveskriving* (7. utg.). Gyldendal.
- Frøyland, K. (2020). Arbeidsinkludering av utsett ungdom. *Tidsskrift for velferdsforskning*, 23(3), 187-200. <https://doi.org/10.18261/issn.0809-2052-2020-03-03>
- Fyhn, T., Radlick, R. & Sveinsdottir, V. (2021). *Unge som står utenfor arbeid, opplæring og utdanning (NEET). En analyse av unge i NEET-kategorien* (2:2021). NORCE Helse.
- Hagaseth, I. T. (2019). Arbeid og utenforskap. I H. Glemmestad & K. L. Cecilie (Red.), *Arbeidsinkludering i sosialt arbeid*. Fagbokforlaget.
- Hagelund, A., Øverbye, E., Hatland, A. & Terum, L. I. (2016). Sanksjoner – arbeidslinjas nattside? *Tidsskrift for velferdsforskning*, 19(1), 24-43. <https://doi.org/10.18261/issn.2464-3076-2016-01-02>
- Haikkola, L. (2019). Shaping activation policy at the street level: Governing inactivity in youth employment services. *Acta Sociologica*, 62(3), 334-348. <https://doi.org/10.1177/0001699318784341>
- Hernæs, Ø. M. (2021). *Delrapport 2: Kvantitativ evaluering av innføring av plikt for kommunene til å stille vilkår om aktivitet til sosialhjelpsmottakere under 30 år*. Stiftelsen Frischsenteret for samfunnsøkonomisk forskning. https://www.frisch.uio.no/publikasjoner/pdf/rapp21_03.pdf
- Immervoll, H. & Scarpetta, S. (2012). Activation and employment support policies in OECD countries. An overview of current approaches. *IZA Journal of Labor Policy*, 1(1), 9. <https://doi.org/10.1186/2193-9004-1-9>
- Kildal, N. (2012). Fra arbeidsetos til insentiver og velferdskontrakter. I S. Stjernø & E. Øverbye (Red.), *Arbeidslinja: arbeidsmotivasjonen og velferdsstaten*. Universitetsforlaget.
- Levin, I. (2004). *Hva er sosialt arbeid*. Universitetsforlaget.
- Lidén, H. & Trætteberg, H. S. (2019). Aktivitetsplikt for unge mottakere av sosialhjelp: Delrapport 1. I. Institutt for samfunnsforskning.
- Lægreid, P. & Olsen, J. P. (1978). *Byråkrati og beslutninger : en studie av norske departement*. Universitetsforlaget.
- Martin, J. P. (2015). Activation and active labour market policies in OECD countries: stylised facts and evidence on their effectiveness. *IZA Journal of Labor Policy*, 4(1), 4. <https://doi.org/10.1186/s40173-015-0032-y>
- Miller, J. & Glassner, B. (2021). The inside and the outside: finding realities in interviews. I D. Silverman (Red.), *Qualitative Research* (5. utg.). SAGE Publications.
- NESH. (2021). *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap og humaniora*. Hentet 19.mai 2022 fra <https://www.forskningsetikk.no/retningslinjer/hum-sam/forskningsetiske-retningslinjer-for-samfunnsvitenskap-og-humaniora/>
- OECD. (2017). *Youth not in employment, education or training (NEET)*. <https://doi.org/doi:https://doi.org/10.1787/72d1033a-en>
- OECD. (2018). *Investing in Youth: Norway*. OECD Publishing. <https://www.oecd-ilibrary.org/content/publication/9789264283671-en>
- OECD. (2023). *Active Labour Market Policies: Connecting People with Jobs*. Hentet 3. mai 2023 fra <https://www.oecd.org/els/emp/activation.htm>

- Olsen, G. (2022). Ambivalence in activation encounters. *European journal of social work*, 25(4), 564-576. <https://doi.org/10.1080/13691457.2021.1995705>
- Peräkylä, A. (2021). Validity in qualitative research. I D. Silverman (Red.), *Qualitative research* (5. utg.). SAGE publications.
- Postholm, M. B. (2010). *Kvalitativ metode : en innføring med fokus på fenomenologi, etnografi og kasusstudier* (2. utg.). Universitetsforlaget.
- Raffass, T. (2017). Demanding Activation. *Journal of Social Policy*, 46(2), 349-365. <https://doi.org/10.1017/S004727941600057X>
- Sadeghi, T. (2020). *The occupational context of activation work : the relative role of educational and workplace qualification and socialisation* [OsloMet - Oslo Metropolitan University]. Oslo.
- Silverman, D. (2021). Introducing qualitative research. I D. Silverman (Red.), *Qualitative research* (5. utg.). SAGE publications.
- Skjefstad, N. (2013). Er det rom for sosialt arbeid i Nav? *Fontene forskning*, 1(13), 76-88. <https://fontene.no/forskning/er-det-rom-for-sosialt-arbeid-i-nav-6.584.865367.c0684853fd>
- Spjelkavik, Ø. (2020). Kan sosialarbeidere bidra i arbeidsinkludering? I H. Glemmestad & L. C. Kleppe (Red.), *Arbeidsinkludering i sosialt arbeid*. Fagbokforlaget.
- St.meld. nr. 35 (1994-95). *Velferdsmeldingen*. Sosial- og helsedepartementet. https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1994-95&paid=3&wid=c&psid=DIVL443&pgid=c_0351
- Stjernø, S. & Øverbye, E. (2012). Arbeidsmotivasjon, arbeidslinje og velferdsstat. I S. Stjernø & E. Øverbye (Red.), *Arbeidslinja: arbeidsmotivasjonene og velferdsstaten*. Universitetsforlaget.
- Terum, L. I., Torsvik, G. & Øverbye, E. (2017). Når vilkår og aktivitetskrav brytes. Frontlinjearbeideres tilnærming til sanksjoner. *Søkelys på arbeidslivet*, 34(3), 147-166. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-7989-2017-03-01>
- Thagaard, T. (2018). *Systematikk og innlevelse: en innføring i kvalitative metoder* (5. utg.). Fagbokforlaget.
- Thomassen, M. (2006). *Vitenskap, kunnskap og praksis : innføring i vitenskapsfilosofi for helse- og sosialfag*. Gyldendal akademisk.
- van der Wel, K. A. (2012). Den sjenerøse velferdsstaten: heroin, medisin eller vitamin? I S. Stjernø & E. Øverbye (Red.), *Arbeidslinja: arbeidsmotivasjonen og velferdsstaten*. Universitetsforlaget.
- Øverbye, E. (2013). Velferdsprofesjonene i aktiveringsstaten: en studie av ambivalente relasjoner. I A. Molander & J.-C. Smeby (Red.), *Profesjonsstudier II*.
- Øvrelid, B. (2018). Profesjonsidentitetens vilkår: Sosialt arbeid i Nav. *Tidsskrift for velferdsforskning*, 21(2), 103-118. <https://doi.org/10.18261/issn.2464-3076-2018-02-02>
- Øvrelid, B. (2019). Arbeidsinkludering for alle : nødvendig eller umulig? I H. Glemmestad & L. C. Kleppe (Red.), *Arbeidsinkludering i sosialt arbeid*. Fagbokforlaget.

Vedlegg

Vedlegg 1: Sikt – vurdering av behandling av personvernopplysninger

Vedlegg 2: Informasjonsskriv

Vedlegg 3: Samtykkeerklæring

Vedlegg 1: Sikt – vurdering av behandling av personvernopplysninger

Norsk ▾ Anna Marielle Makepeace Berge ▾

[Meldeskjema](#) / [Aktivering av unge arbeidsledige](#) / [Vurdering](#)

Vurdering av behandling av personopplysninger

Skriv ut

06.02.2023 ▾

Referansenummer

129645

Vurderingstype

Standard

Dato

06.02.2023

Prosjektittel

Aktivering av unge arbeidsledige

Behandlingsansvarlig institusjon

Universitetet i Stavanger / Det samfunnsvitenskapelige fakultet / Institutt for sosialfag

Prosjektansvarlig

Jan Otto Jacobsen

Student

Anna Marielle Makepeace

Prosjektperiode

01.02.2023 - 30.06.2023

Kategorier personopplysninger

Alminnelige

Lovlig grunnlag

Samtykke (Personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a)

Behandlingen av personopplysningene er lovlig så fremt den gjennomføres som oppgitt i meldeskjemaet. Det lovlige grunnlaget gjelder til 30.06.2023.

[Meldeskjema](#)

Kommentar

OM VURDERINGEN

Sikt har en avtale med institusjonen du forsker eller studerer ved. Denne avtalen innebærer at vi skal gi deg råd slik at behandlingen av personopplysninger i prosjektet ditt er lovlig etter personvernregelverket.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

Vi har vurdert at du har lovlig grunnlag til å behandle personopplysningene, men husk at det er institusjonen du er ansatt/student ved som avgjør hvilke databehandlere du kan bruke og hvordan du må lagre og sikre data i ditt prosjekt. Husk å bruke leverandører som din institusjon har avtale med (f.eks. ved skylagring, nettspørreskjema, videosamtale el.l.).

Personverntjenester legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32).

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til oss ved å oppdatere meldeskjemaet. Se våre nettsider om hvilke endringer du må melde: sikt.no/melde-endringer-i-meldeskjema

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

Vi vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

Vil du delta i forskningsprosjektet «Aktivering av unge arbeidsledige i Nav»?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er se på aktivering av unge arbeidsledige. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Prosjektet er en del av min masteroppgave i sosialfag ved Universitetet i Stavanger som skal fullføres våren 2023. Oppgavens tema er aktivering av unge arbeidsledige. Formålet med oppgaven er å undersøke hvilke erfaringer sosialfaglige veiledere i Nav har med aktiveringspolitikk og bruken av aktive vilkår overfor unge arbeidsledige.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Anna Marielle Makepeace (student) og Jan Otto Jacobsen (veileder) er i samarbeid med Institutt for sosialfag ved UiS ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Jeg ønsker å komme i kontakt med veiledere i Nav som ønsker å dele sine erfaringer og opplevelser knyttet til tema. Du får spørsmål om å delta fordi du er/har vært ansatt i Nav, har sosialfaglig utdanningsbakgrunn og erfaring fra arbeid med unge arbeidsledige.

Hva innebærer det for deg å delta?

Dersom du velger å delta i prosjektet vil det innebære deltakelse i personlig intervju med varighet på ca.45-60 minutter. Intervjuet vil legge til rette for at du skal kunne fortelle mest mulig fritt om temaet som blir presentert. Det vil bli tatt lydopptak av intervjuet.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

- *Det er bare jeg som student som vil ha tilgang til opplysningene dine. Veileder vil ved behov ha innsyn i lydopptak og transkripsjon.*
- *Lydopptak vil gjøres ved bruk av sikker app og lagring i Nettskjema (<https://nettskjema.no>)*
- *For å sikre at ingen uvedkommende får tilgang til opplysningene vil navn og kontaktopplysninger erstattes med en kode som lagres på egen navneliste adskilt fra øvrige data.*
- *I den endelige publikasjonen (masteroppgaven) vil du som deltaker anonymiseres og ikke være gjenkjennbar. Det vil ikke bli oppgitt navn eller hvilket kontor du er ansatt ved.*

Hva skjer med personopplysningene dine når forskningsprosjektet avsluttes?

Prosjektet vil etter planen avsluttes i juni 2023. Alle data og opplysninger vil slettes når oppgaven er godkjent og avsluttet.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Universitetet i Stavanger har Sikt – Kunnskapssektorens tjenesteleverandør vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke opplysninger vi behandler om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene
- å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende
- å få slettet personopplysninger om deg
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å vite mer om eller benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

Anna Marielle Makepeace (masterstudent, UiS)

Mobil: 45278388

E-post: am.makepeace@stud.uis.no

Jan Otto Jacobsen (Veileder)

Tlf: [51833024](tel:51833024)

E-post: jan.o.jacobsen@uis.no

Personvernombud ved Universitetet i Stavanger, Rolf Jegervatn

E-post: personvernombud@uis.no

Hvis du har spørsmål knyttet til vurderingen som er gjort av personverntjenestene fra Sikt, kan du ta kontakt via:

- Epost: personverntjenester@sikt.no eller telefon: 73 98 40 40.

Med vennlig hilsen

Anna Marielle Makepeace
(Student)

Jan Otto Jacobsen
(Veileder)

Vedlegg 3: Samtykkeerklæring

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet *aktivering av unge arbeidsledige i Nav*, og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i intervju
- at det tas lydopptak av intervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

(Signert av prosjektdeltaker, dato)